

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Kr. Erslev.

K R. E R S L E V

1852 — 28. DECEMBER — 1922

A F

AAGE FRIIS, JØRGEN OLRIK
A. B. DRACHMANN

SÆRTRYK AF „TILSKUEREN“

1. JANUAR 1923

Mr. Landarbejder
G. L. Mael
med ventlig Nytaarhils
1925
fra
Ragnfrid.

K R. E R S L E V

1 8 5 2 — 2 8. D E C E M B E R — 1 9 2 2

A F

A A G E F R I I S, J Ø R G E N O L R I K
O G A. B. D R A C H M A N N

S Æ R T R Y K A F „T I L S K U E R E N “

1. J A N U A R 1 9 2 3

GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN

I

DET Opsving, der sporedes i dansk Aandsliv efter 1864, præger i særlig Grad dansk Historieskrivning. Nederlaget æggede historisk vendte Sind til Granskning af Aarsagerne til Danmarks Ulykke, andre paavirkedes af den almindelige kritisk-positivistiske Orientering i europæisk Videnskab; en Række unge Danske stillede i Aarene efter 1864 fremragende Evner og frodig Arbejdskraft i Historiens Tjeneste. Kvalitativt som kvantitativt ydede dansk Historieforskning og Historiefremstilling i den følgende Menneskealder et Arbejde, hvis Resultater i Forhold til vort Folks Størrelse ikke overgaas af de store Nationers —.

Et lykkeligt Sammenspil af Tidsomstændigheder og individuelle Egenskaber fremkaldte en rig Grøde. Fra 1864 til omkring 1900 syslede en Række fremragende Personligheder med hver sit Omraade i dansk Historie; de grundlagde en hel ny dansk Historiegranskning, den systematiske og metodisk-kritiske. C. F. Allen og Caspar Paludan-Müller, der tilhører den foregaaende Tid, endte deres Forfatterskab i Aarene omkring 1870; deres Gerning toges op af Edvard Holm, A. D. Jørgensen, Troels-Lund, Johs. Steenstrup, J. A. Fridericia og Kr. Erslev. Disse Mænds Liv blev helt udfyldt af Historieforskning, men til dem sluttede sig adskillige, der gav væsentlige Bidrag til det Arbejde, hvis Helhedsresultat blev en Gennemforskning af næsten hele vort Folks Fortid. Det var Mænd som A. Heise, H. F. Rørdam, W. Møllerup, C. F. Bricka, Thiset, V. A. Secher, L. Koch og P. Lauridsen samt Marcus Rubin og N. Neergaard; de to sidste skrev hver sit store Historieværk, skønt deres egentlige Livsgerning laa uden for Videnskaben.

Henimod Aarhundredets Slutning samledes i „Danmarks Riges Historie“ Frugterne af dette Slægtleds Arbejde; endnu et kvart Aarhundrede efter staar dansk Historieforskning under Indtryk af den Kraftanspændelse, der udfoldedes af hine Historikere, som nu enten er gaaet bort eller i det væsentlige har afsluttet deres Livsgerning.

Denne Indsats i dansk Aandsliv har endnu ikke fundet en samlet Vurdering.

Udprægede Personligheder har næsten alle disse Historikere været, de har haft meget lidt tilfælles, de har ikke udgjort een Skole. Kun tre af dem har øvet direkte Indflydelse i videre Kredse: A. D. Jørgensen paa den folkelige Opfattelse af vor Historie, Troels-Lund ved at vække historisk Sans i Folket, Kr. Erslev paa Opdragelsen til historisk Forskning og Undervisning.

Den 28. December 1922 fylder Kr. Erslev de 70. Hans Gerning som Historieforsker og Historieskriver synes i det væsentlige afsluttet, som Universitetslærer endtes den for nogle Aar tilbage. Selv om det Arbejde, hvori han endnu staar, er betydningsfuldt, er hans Livsgerning dog allerede et saa harmonisk afsluttet Hele, at Lejligheden kan benyttes til at belyse, hvor store Værdier den har tilført dansk Videnskab.

Ad lige, jævne Veje er Kr. Erslevs Ungdom og Manddom forløbet. Det er ikke ofte, at hans altid levende Almensans har givet sig Udtryk, der har paakaldt store Kredses Opmærksomhed. Der har ikke været Larm om hans Navn. Han har aldrig attraaet Mængdens Bifald, sjældent udæsket dens Dadel. Hans daglige Færden er i Reglen gaaet ad de korte, stærkt begrænsede Veje mellem Universitetet, Rigsarkivet, Videnskabernes Selskabs og Carlsbergfondets Hus. Hans Skrifter har trods den Klarhed, der præger dem alle, og den sikre Stilkunst, der findes i hans Del af „Danmarks Riges Historie“, som er bestemt til Folkebrug, ikke kunnet blive egentlig Folkelæsning; de danske Emner, hvortil hans Forskning mest har været knyttet, har ikke kunnet bringe ham europæisk Ry. Kun en mindre Kreds har paa nært Hold fulgt hans Livsgerning, men hos dem, der kender den, lever en dyb Forstaaelse af, hvad han har betydet. I den Stund da Kr. Erslev (efter vedtagen Anskuelse) overskrider Grænsen mellem Manddom og Alderdom, bør der peges paa hans Skikkelse og paa hans Plads i dansk Aandsliv.

Kr. Erslev fødtes 28. Dec. 1852 som Søn af Forlagsboghandler Jacob Erslev i et københavnsk borgerligt Hjem, hvor han havde let ved at til egne sig litterære og historiske Interesser. I *Mariboës Skole* „hørte han ikke til Duksene“ men arbejdede godt og med særlig Interesse i Historie. En af hans Kammerater skildrer ham som den førende i disse Skoleaar, som den der gav Eksempel paa stringent Arbejde med fuld Kraftanspændelse. Udpræget videnskabelige Anlæg, tidlig Modenhed og praktisk Greb, stor Flid og Maalbevidsthed gav ham allerede i Skolen Forudsætninger for selvstændigt Studium. Han havde en Møntsamling og satte

saa meget ind paa Arbejdet med Numismatik, at det, da han blev Student, straks blev ham overdraget at udarbejde en Fortegnelse over Thomsens store Samling af Middelaldermønter. Vore kyndigste Møntkendere siger, at den, trods alt hvad der nu kan være at rette, er et fremragende Arbejde.

Erslev kom til Universitetet med fuld Klarhed over, at han vilde studere Historie som Videnskab. Medens det stærke Indtryk af 1864 i A. D. Jørgensens nationalt stemte Sind havde vakt Trangen til at lære „Aarsagerne til Danmarks Ulykke“ at kende, til at gøre historisk Forskning til sin Livsopgave, paavirkede slige Forudsætninger ikke Erslevs Valg. Hos ham parredes Evne og Lyst til videnskabelig Syssel med historisk Interesse. Men naar hans Studium straks blev af helt selvstændig og kritisk Natur, stod det dog i afgjort Forbindelse med de aandelige Rørelser, der mødte ham. Var 1864 Udgangspunkt for A. D. Jørgensen, saa blev 1870—71 det for Erslev. Faa Uger efter at han 10. Juli 1870 havde sat Studenterhuen paa sit Hoved, eksercerede adskillige af hans mere letbevægelige Studenterkammerater ude paa Fælleden for at forberede sig til Deltagelse i et Angreb mod Tyskland under den fransk-tyske Krig, de jublede paa Langeinie og i Tivoli til de franske Krigsskibe, til Trikolore og Marseillaise. I August kom hele vort Folk til at se Virkeligheden under Øjne og til at erkende den nationalliberale Politikens endelige Skibbrud. I Efteraaret 1871 var Erslev Tilhører ved Georg Brandes' første Forelæsninger; han blev greben af hans „fine Kløgt, hans straalende Veltalenhed og dirrende Energi“, og han har ofte udtalt, hvor stærkt et Indtryk han fik af „det moderne Gennembrud“, hvorved den realistiske Livsbetragtning for Alvor trængte ind i dansk Aandsliv. Den Skepsis, hvormed den opvoksende Slægt i hine Aar saa paa de gamle nationalliberale Førere og deres Epigoner, bidrog til at forme et videnskabeligt Syn og Arbejdsprogram, som i første Linje satte sig til Formaal at rydde Grunden og foretage Materialprøver, før man med Tryghed turde vove sig til at bygge af ny. Hin Ungdom havde større Trang til at revidere end til at bekræfte. Den „have ingen Lyst til at slaa sig til Taals med det fra Fædrene nedarvede“. Men den kritisk-historiske Metode, i hvilken Erslev hurtigt og selvstændigt indarbejdede sig, blev dog meget forskellig fra den æstetiske Kritik, hvori Georg Brandes blev Mesteren. Om større direkte Paavirkning af fremmede Aandsstrømninger, Taine, Darwin, Stuart Mill, blev der næppe Tale; indirekte paavirkede derimod hele Milieuet Erslev. I Studenteraarene skaffede han sig et vidtstrakt Kendskab til fremmed historisk Litteratur; han læste ikke blot Ranke og den tyske historiske Skole for at skaffe sig positiv Detailkundskab, men udlæste *Metoden* af deres Fremstilling. Han skolede sin historiske Opfattelse og Dømmekraft, stred bravt for at udforme et Grund-

lag for en egen historisk Teknik. Kundskabstilegnelsen blev Led i et sjældent selvstændigt Studenterarbejde, der førte umiddelbart over i videnskabelig Produktion. Mest Fylde har Erslevs Udvikling dog vel stedse faaet fra de Sider af hans Væsen, som de færreste har sporet under den knappe Form, der er forskellig fra almindelig dansk hyggelig Godmodighed, skyr de stærke Ord og de store Gester, og føles som et Bælte med klar men saare kølig Luft uden om hans Indre. De, der har staaet Erslev nær i Livet, har faaet at mærke, at der i ham boer en sjælden *Intelligens* i dette Ords oprindeligste Betydning, en Ævne til alsidig og inderlig Forstaaelse af Fænomener og af Personligheder. En Ævne parret med Vilje, ja vel endda med en helt kærlig Trang til at forstaa Livets Nuancer og menneskelige Handlingers Motiver. Heri fandt Erslev som Historiker den værdifuldeste Tilsætning til overlegen Fordomsfrihed og sønderlemmende Kritik. De historiske Studier fik Baggrund i en vaagen Almensans, der udvikledes ved ivrig Medleven i politiske og aandelige Rørelser. Under den hurtige, energiske ydre Form gemte Erslevs Personlighed en Ævne til rolig og billig Vurdering, en dyb Retfærdighedssans, der bestemte baade hans Bedømmelse af Fortidens som af Nutidens Fænomener og hans Forhold til den enkelte og til Samfundet. Erslev blev en af de 70ernes Mænd, der ikke blot religiøst og litterært, men ogsaa politisk og socialt var radikale. Hans Livsanskuelse var udogmatisk men helstøbt og harmonisk. Den Gang, som altid senere, havde han Plads i det Venstre, der i København bekæmpede Provisoriet og siden, i Forstaaelse med Socialdemokratiet, arbejdede for en radikal Demokratisering af vort Samfund. Kun lejlighedsvis tog han dog aktiv Del i Politik, som da han i 1906 var det radikale Venstres Kandidat ved Folketingsvalg i Københavns 4. Kreds, men ikke blev valgt. Et andet Udtryk fik denne Side af hans Interesser, da han 1898 af frisindede Studenter lod sig vælge til ledende Senior i Studenterforeningen. —

Erslevs Arbejde i Studenteraarene maatte blive selvstændigt, ikke blot fordi han var en udpræget og selvtænkende Personlighed, men ogsaa fordi der i 70erne overhovedet ikke fandtes noget egentligt historisk Studium ved Københavns Universitet. Der var historiske Professorer, og blandt dem fremragende Historikere, der blev holdt historiske Forelæsninger, der var Eksaminer i Historie, men der var intet af det, vi nu forstaaar ved et systematisk tilrettelagt Universitetsstudium. I andre Fag indenfor det filosofiske Fakultet gjaldt noget tilsvarende, saaledes i nordiske og i alle andre levende Sprog; kun i klassisk Filologi var der nogen systematisk Vejledning. Først efter 1882 skabtes der en virkelig videnskabelig Historieundervisning ved Københavns Universitet. Kr. Erslev, der først og

fremmest kom til at sætte denne i System, havde ti Aar tidligere mærket, hvad der savnedes.

I Aaret 1589 blev den første Professor beskikket til at holde Forelæsninger over Historie ved Københavns Universitet. Han var extraordinarius, og i det 17. og 18. Aarhundrede var det historiske Professorat ekstraordinært. Ved den ny Universitetsfundats af 1730 blev der tillagt Historien mere Betydning indenfor det filosofiske Fakultets Discipliner, men først ved Fundatsen af 1788 blev der en normeret Professor i Historie. Fra den Tid var der ansat 2 à 3 historiske Professorer, af hvilken en altid var ordinarius. Fra 1833 møder vi som den tredie ordinære Professor Rostgardianus, der af det Rostgaardske Legat lønnedes for at holde Forelæsninger over nordisk Historie og nordiske Antikviteter. Et virkeligt historisk Studium var dog ikke dermed indført. Normalt var Historie kun en af den filologisk-historiske Skoleembedseksamens fire Discipliner, i Virkeligheden kun et Appendix til klassiske Sprog. Vilde en Mand hellige sig til et historisk Studium, kunde det ske ved, at han tog Magisterkonferens, men denne Prøve havde kun til Formaal at konstatere, om vedkommende havde de fornødne Forudsætninger til at disputere for Doktorgraden. Dette Forhold og det længe ringe Antal af Studerende med udpræget historisk Interesse forklarer i nogen Maade, at de historiske Professorer i hin Tid kunde undlade at betragte Uddannelse af unge Historikere som en væsentlig Opgave. Der var ingen fast Plan for Forelæsningerne; disse bestemtes overvejende af tilfældige Interesser og af de Emner, hvormed Professorerne i hvert enkelt Øjeblik sysselsatte sig, og hvoraf de fandt det hensigtsmæssigt at meddele en Del i Forelæsninger, der i Reglen mere var beregnet paa en almindelig Tilhørerkreds end paa Studerende, som skulde have systematisk videnskabelig Uddannelse. Datidens historiske Studerende vidner, at de ikke ved Universitetet nød nogen Vejledning. Ingen af de docerende i Historie eller af de lidt ældre Historikere, der stod uden for Universitetet, havde uddannet sig som Historikere; Edv. Holm og Heise var Filologer, Troels-Lund Theolog, Johs. Steenstrup Jurist, A. D. Jørgensen var ikke Student. Af de yngre tog Kr. Erslev, J. A. Fridericia, C. F. Bricka, W. A. Møllerup og Gerhard Hornemann alle Magisterkonferensen i Historie, men alle maatte de arbejde helt paa egen Haand. Det almindelige historiske Eksamenspensum blev ikke gennemgaaet, hverken i Forelæsninger eller i Skriveøvelser, og der blev ikke givet teoretisk eller praktisk Indøvelse i historisk Methode. Der var næsten ingen blot nogenlunde passende Lærebøger.

Da Erslev blev Student, levede C. F. Allen endnu, men hans Sygdom, der hindrede ethvert effektivt Universitetsarbejde, bortrev ham 1872. Hans ene Kollega var F. Schiern, der indskrænkede sit Arbejde til det mindst

mulige Omfang og gav det et Indhold af den mest spredte og tilfældige Karakter. Den anden Historieprofessor, Edv. Holm, var blevet knyttet til Universitetet 1865; han var en energisk og praktisk anlagt Forsker, en frisk Kraft, der satte sig Spor i Universitetets Administration, han havde pædagogisk Interesse og Forstaaelse, men i disse Aar, da hans fremragende Arbejder gjorde Epoke i Behandlingen af vor Enevældes Historie, var hans formfuldendte Forelæsninger mere beregnede paa et almindeligt, historisk interesseret Publikum end paa de Studerende. Den korte Oversigt over Europas ydre politiske Historie, Holm havde Forpligtelse til at give de statsvidenskabelige Studerende, var utilstrækkelig for de historiske. I 1872 blev Caspar Paludan-Müller, 67 Aar gammel, efter Allens Død, altfor sent, knyttet til Universitetet. Den 6. Nov. holdt han sin første Forelæsning. Det var, som Erslev følte det, en Festdag for de historisk interesserede, der vidste, hvad Paludan-Müller betød som Forsker. Naar han i nøje Overensstemmelse med sin hele Forskning og Personlighed indledede med en Karakteristik af det historiske Studium som en Opgave for Forstanden i Modsætning til Fantasien og Stemningen, anlagde han et Synspunkt, der faldt sammen med Erslevs. Men denne fik dog kun lidet Udbytte af Paludan-Müllers Universitetsgerning. Der var vel i disse Aar for den gamle Forsker en vis Genopblomstring; med Alvor tog han fat paa sin Gerning ved Universitetet. Han begyndte paa en systematisk Gennemgang af dansk Historie, hvis første Del efter hans Død blev trykt som den betydelige Bog „De første Konger af det oldenborgske Hus“; dem hørte Erslev, men ikke de følgende meget brede og mindre værdifulde. Paludan-Müller holdt ogsaa klare og vel tilrettelagte Forelæsninger over Hjælpvidenskaberne, men deri traadte gammeldags Særmeninger for stærkt frem. Han var ældet og træt, og hans fuldkomne Døvhed umuliggjorde en nærmere Forbindelse med de Studerende. Hans Skrifter derimod havde virket inciterende paa Erslev, hvis første videnskabelige Forsøg var et kritisk Indlæg i Striden mellem Paludan-Müller og den unge Johs. Steenstrup om „Kong Valdemars Jordebog“. Paludan-Müllers geniale Ensighed vakte dog oftest Erslev til Kritik og Modsigelse, og som Universitetslærer gav han intet væsentligt Tilskud til Udviklingen af den blandt de yngre, der maatte blive den nærmeste Fortsætter af hans egen Linje i dansk Videnskab. Det var tragisk, at da Erslev i 1879 disputerede over et Emne, der i høj Grad interesserede Paludan-Müller, kunde denne paa Grund af sin Døvhed ikke deltage i Oppositionen; han sad vel hos, men formaaede knap trods den yderste Anstrengelse at følge Handlingen.

Erslev og hans jævnaldrende Kammerater følte i høj Grad Manglerne ved Universitetsundervisningen. To og to, som Erslev og den ham nærmest

staaende J. A. Fridericia, eller i smaa Kredse planlagde de Fremstød for den historiske Videnskab og den historiske Undervisning. Snart gjaldt det en Reform af „Historisk Tidsskrift“ eller Stiftelse af et nyt historisk Tidsskrift, snart Dannelse af historiske Arbejdsorganisationer. I Maj 1876 afsluttede Erslev sine Universitetsstudier med Magisterkonferens og fik frie Hænder; allerede forinden havde han skrevet historiske Anmeldelser og mindre Studier, der pegede frem mod hans senere store Arbejde med dansk Middelalder. Han planlagde som første Led i Rydnings- og Genopbygningsarbejdet store Kildepublikationer efter de bedste Mønstre; han og hans jævnaldrende følte, hvor langt man paa dette Omraade stod tilbage for Tyskland. I Januar 1877 stiftede næsten alle de unge lovende Historikere „Selskabet til Udgivelse af Kilder til dansk Historie“ med det Program, der vidnede om Erslevs klare og praktiske Tankegang, at man skulde samle sig om større, bestemt afgrænsede Opgaver efter en Plan, der forud var nøje overvejet af Medlemmerne i Fællesskab. Selv blev han i en Aarrække sysselsat med Udgivelsen af Selskabets første vigtige Publikationer. Faglig Sammenslutning, streng Metode, Arbejdsdeling, indbyrdes Kontrol, Løsning af bestemte, væsentlige Opgaver — hvor betegnende for hele Erslevs Liv er ikke denne hans første Indsats i dansk historisk Forskning! Moden, praktisk, med sikkert Skøn over det væsentlige, med klart Blik for de Opgaver, der først burde løses, tog han fat, ganske saaledes som han siden fortsatte.

I de nærmeste Aar efter Magisterkonferensen skaffede Erslev sig Indtægter ved Historieundervisning i „Hauchs Skole“ og i „Frøken Jessens Pigeskole“s højere Klasser; han begyndte paa Indsamling og Bearbejdelse af Materiale til de Bøger om dansk Historie, han i de følgende Tiaar kom til at udgive, paa alle Omraader et grundlæggende og forberedende Arbejde, under hvilke hans Tanker om Fremtiden klarede sig. Straks tegnede sig for ham Arbejdslinjer, som han i de store Træk kom til at følge; ogsaa deri viser sig hans tidlig modne, sikre Overlæg. Allerede paa dette Stadium var han paa det rene med, at dansk Historie maatte være hans egentlig videnskabelige Arbejdsmark. Det var hans Overbevisning, at „strengt videnskabelig Produktion for en dansk Historiker næsten altid burde have dansk Historie til Maal“; kun paa dette Omraade vilde, i Reglen, en dansk Forsker faa Adgang til den fuldkomne og førstehaands Beherskelse af Kilderne, der alene kan tilfredsstille. Dansk Historie ved Udgangen af Middelalder og Overgangen til den nyere Tid fængslede Erslev stærkest; fra dette Udgangspunkt, hvor han straks satte ind med sin Doktorafhandling, „Konge og Lensmand i det 16. Aarhundrede“, førte han siden sine Studier bagud og fremover i vor Historie. Men samtidig med at

Erslev saaledes gjorde dansk Historie til Maal for sin egentlig originale videnskabelige Produktion, indsaa han Nødvendigheden af at sysselsætte sig med almindelig Historie i langt større Omfang end det var brugeligt i Danmark, selv om det var ham klart, at her var videnskabelig førstehaands Bearbejdelse ikke mulig. I Danmark havde ingen hverken i eller uden for Universitetet mere indgaaende behandlet almindelig Historie, og netop de Aarhundreder, hvis danske Historie Erslev studerede, var aldeles ubearbejdet. Erslev forstod, at her maatte han gøre et stort Arbejde. Dette kom til at sætte sig Frugt i hans senere Universitetsvirksomhed, i hans Lærebøger om Middelalderen og det 16. Aarhundredes Historie.

Erslev gennemarbejdede, hvad der var paa de københavnske Biblioteker af Litteratur om senere Middelalder, Reformation og Renaissance; han vilde „studere Historiens almindelige Udviklingsgang og de historiske Metoder“, men „Maalet for dette Studium var en bedre og dybere Forstaaelse af Danmarks Historie foruden hans egen almindelige personlige Udvikling“. Hjemmearbejde til disse Formaal var ham ikke nok, og endnu før Doktordisputatsen var renskrevet, tog han i Oktober 1878 til Udlandet. I Enkelthederne blev Rejseplanen efterhaanden noget ændret, men paa Rejsen klarede Fremtidsplanerne sig til det, som blev bragt til Udførelse i det følgende Tiaar.

Erslev vilde i Udlandet udvide sit Kendskab til almindelig Historie, men først og fremmest vilde han dog lære, hvorledes man underviste i Historie. Berlin blev første Station, og herhen søgte han for at faa Grundlag for en videre Udformning af de Tanker, han allerede havde gjort sig om en Ændring i den historiske Universitetsundervisning i Danmark. I Berlin afsluttede han Arbejdet paa sin Doktorafhandling, den indleveredes i December og blev antaget i Januar 1879 efter en meget anerkendende Dom af Schiern, Holm og Paludan-Müller.

Under Rejsen fulgtes Erslev i Breve af den lidt ældre Ven *J. A. Fridericia*, med hvem han allerede gennem lang Tid havde delt sine Tanker og Planer, i Breve, der rummede en levende Interesse og vaagen Kritik, var opmuntrende og spørgende. Fridericia var blevet Erslevs „historiske Skriftefader“, som han kaldte ham; til ham talte han i sine Breve ud om Indtryk og Ønsker. Den Gang som siden i Livet betød det for Erslev, videnskabeligt og personligt, uendelig meget, at han stod i en levende og uforbeholden Tankeudveksling baade med sin Studiefælle Fridericia og med *Marcus Rubin*, der i Interesser og Aandspræg i mange Henseender var nøje forbunden med dem begge. Rubins Arbejdsomraade var Nationaløkonomien, men hans hele Lægning var saa historisk, at han siden

paa ret tilfældig Anledning ude fra kom til at yde en stor Indsats i dansk historisk Videnskab.

Efter en Maanedes Ophold i Berlin udtrykte Erslev sin Begejstring over alt, hvad han der havde modtaget. En Mængde Studerende flokkedes om de historiske Lærestole ved Berlins Universitet. Mellem Studenterne tog Erslev sin Plads, uagtet han „med 17 Semestre bag sig“ stod paa et højere Trin end de andre. Han stillede sig, som han skrev til Fridericia, straks „som den der skulde lære zu lehren, ikke som den egentlig lernende“, og hans Ophold blev en bevidst Forberedelse til en Universitetslærergerning. I Berlin virkede Oldingen Ranke, „der Altmeister“, ikke længere som aktiv Lærer; først nogle Aar senere, kort før hans Død, hilste Erslev paa ham. Men i Rankes Aand arbejdede ved Berlineruniversitetet Waitz, Droysen, Nitzsch, de store tyske Historikere, hvis Bøger Erslev kendte, desuden yngre som Wattenbach, Breszlau og L. Geiger, af hvem der ogsaa var adskilligt at lære. Erslev fulgte i 16—17 Timer om Ugen deres Forelæsninger — Droysen læste over Kilderne til Nytiden, Nitzsch over ældre tysk Historie — og fik, da han personlig havde gjort deres Bekendtskab, uden Vanskelighed Adgang til de ældres „Øvelser“, skønt de var overfyldte, hvad enten de holdtes paa Universitetet eller i Professorernes Hjem; ogsaa til de „historiske Aftener“ hos Professorer modtog han Indbydelse, og fik Forbindelse med enkelte yngre tyske Historikere, der kunde supplere hans Indtryk. Treitschkes Forelæsninger gav ham mest Indtryk af en Stokreaktionær.

I København havde Erslev været „en radikal Foragter af Forelæsninger“, og „havde aldrig kunnet holde ud at høre en historisk Professor“; Forelæsninger havde været anlagt paa at være almeninteressante, med Rhetorik og for et almindeligt Publikum, i hvilket der fandtes „baade gamle Pensionister og unge Frøkener“. Forelæsningerne i Berlin var grundforskellige fra de københavnske. Her regnede Professorerne med, at Tilhørerne *alle* var Studenter, de forudsatte videnskabelige Kundskaber og Interesser, de vilde virke belærende i et og alt. Formen var forskellig hos de tre fremragende tyske Historikere. Nitzsch, hvis Forelæsninger Erslev betegnede som „det altovervejende“, anlagde sin Forelæsning saaledes, at den direkte manede til og krævede Selvstudium; Droysen var direkte belærende, han gjorde Rede for Kildernes Arter, for deres Gemmesteder, deres forskelligartede Behandlingsmaade. Erslev fik et stærkt Indtryk af Professorernes Personligheder, særlig af den geniale Droysen, men først og fremmest var det *Metoden* der vakte hans levende Interesse. Forelæsningerne var ikke som i København „vitterligt et aldeles ligegyldigt Tillæg

til et i alle Retninger frit-autodidaktisk Studium“, de var Hovedsagen, og den Student, der i 6—8 Semestre fulgte saadanne Forelæsninger, vandt positive Kundskaber i den bedst mulige Form, medens han i København møjsommeligt maatte tilegne sig disse af Haandbøger og Specialværker, i hvilke han havde svært ved at skille Kerne fra Avner. Videre vandt Studenterne i Berlin Forstaaelse af, hvorledes Kritiken anvendtes, og hvorledes man naaede til Resultater ved en kritisk Bearbejdelse af Stoffet. Hertil kom saa, hvad der gjorde det stærkeste Indtryk paa Erslev, de „Übungen“, som Professorerne holdt, hvor de Studerende lærte selv at bruge Kritiken. Disse Øvelser bestod dels i den kritiske Gennemlæsning af Kildeskrifter, dels i Udarbejdelse af smaa Afhandlinger. Under Professorens Vejledning gik Universitetsundervisningen over i det frie Studium. Erslev var begejstret, skrev han efter at have deltaget i slige Øvelser til Fridericia. „Jeg sagde: henrykt“, sluttede han en Skildring af nogle Timer hos Nitzsch. „Jeg anser Udbyttet for stort, belærende, fremfor alt (for mit personlige Vedkommende, ikke for de tyske yngre Studerende) vækkende og inspirerende. Vist er det, at jeg vender hjem med Emner til lange Diskussioner om tyske Forelæsninger og deres Forplantning til dansk Grund.“ „Hvad der her interesserede og imponerede mig, var hele Methoden for Universitetsundervisningen, som i mange Henseender virkeliggjorde de Ideer, som jeg selv tidligere havde syslet med“, saaledés sammenfattede Erslev sit Udbytte af Studierne i Berlin. I København havde han staaet de historiske Professorer ganske fjernt, lejlighedsvis havde han og hans Kammerater af den ene eller anden paa Forespørgsel faaet en venlig Henvi-
 sning til denne eller hin Bog. Nu saa Erslev de store tyske Historikere gaa ned fra Katederet og samle de Studerende om sig til „historiske Seminarer“. Erslev, der havde kæmpet sig selv frem paa alle Omraader, følte hvilken uhyre Betydning det havde for de Studerende, naar Professorerne tog dem med ind i Værkstederne, øvede dem i at bruge Værktøj, gjorde dem til Medhjælpere og sendte dem bort teknisk skolede, svulmende af ungdommelig, æggende Selvfølelse efter at have været med til at skabe Mesterens Resultater.

Erslev blev ikke mange Maaneder i Berlin og havde allerede kort efter Jul, da han havde været en Afstikker hjemme i København for at bringe sin Disputats i Orden, Rede paa, at egentlig havde han ikke stort mere at lære dernede. Det var Undervisningsmetoden, ikke Stoffet i de enkelte Forelæsninger eller Øvelser, der betød noget for ham. Rask i Opfattelse, praktisk i Tilrettelægning af Arbejde, økonomisk med sin Tid, stedse higende fremad mod nye Maal, havde Erslev, som han udtrykte sig, hurtig nydt „Blomsten af Universitetet“, og oplagret Honningen. De Studier af

Middelalder, Renaissance og Reformation, han havde drevet i Berlin, kunde han fortsætte paa Biblioteker i København. Han forberedte sig systematisk til at holde Universitetsforelæsninger over Emnet, men efter de almindelige Synspunkter, han havde gjort gældende, vilde hans Studium af almindelig Historie „mere gaa ud paa at sammenarbejde og forstaa, end paa at levere en egentlig videnskabelig, original Behandling“; han vilde „med andre Ord give en Oversigt over Grundtrækkene i Renaissancens Udvikling, støttet væsentlig paa Bearbejdelser, med enkelte Strejftog ind til Kilderne“. „Dette synes mig Maalet; mere heller ikke“, skrev han til Fridericia. Han afviste derfor Tanken baade om et længere Ophold i Berlin og om et længere Studieophold i Paris, hvor han kunde gøre et mere omfattende Studium i Verdenshistorie til Brug ved Forelæsninger for et større Publikum. Han er klar over, „at det er *Læreforelæsninger*, han vil holde“, naar han som Privatdocent først tager fat paa Overgangen mellem Middelalder og Nytid for senere at gaa over den ældre Middelalder og videre frem, — de Æmner, der altid havde ligget ham nærmest og som det var saa heldigt, at der var mest Brug for at faa behandlet, da ingen af Professorerne i København rørte derved. Videre planlægger han Øvelser over middelalderlig Historiografi, Palæografi, Diplomantik, og hertil skal yderligere slutte sig Forelæsninger over Valdemar Atterdags og den følgende Tid, samtidig med at han vil udgive Skrifter derom. Ogsaa Forelæsninger over Kilder til dansk Historie paatænker han. „Dette er et Program, der magelig (højest magelig) vil sysselsætte mig i det første halve Decennium“, skriver han til Fridericia. Da han fortæller, at han vil holde Øvelser over Palæografi, udbryder han: „Jeg ser et sardonisk Smil bevæge Deres Læber. Palæografi, som Manden selv endnu ikke har synderlig Anelse om!“ Men i Berlin var Erslev begyndt at studere Palæografi; han fortæller, hvorledes han møjsommeligt afskriver Side efter Side i sine Forlæg og med Tilfredsstillelse ser, at Hullerne i hans Gengivelse bliver færre og færre. Erslevs Lykkefølelse over det ny, han lærte, gav sig Udtryk i en svulmende Trang til selv at virke; hans Sind var fyldt med Planer, han droges mod store Opgaver. Saaledes er det gaaet mange unge Videnskabsmænd, men ikke alle havde de fast Grund under deres Fantasis Bygning. Erslevs Begynderarbejde i Palæografi blev Udgangspunkt for hans egen Undervisning deri; det Arbejdsprogram, han i sine Berlinerbreve opridsede, blev Punkt for Punkt udført; hans Drømmehus blev grundmuret rejst i vor Historieforskning.

Saa stærkt brændte i Erslev Trangen til hurtigt at komme hjem til praktisk Arbejde, at han vistnok kun med nogen Overvindelse udførte Beslutningen om en længere Udenlandsrejse; til Italien vilde han dog for

der at vinde Forudsætninger for Studium af Renaissancen. De første Dage i Marts kom han derved. Atter var han henrykt, over Farten gennem Alperne og Norditalien, over Venezia. „Jeg har gjort en stor Opdagelse: jeg har udfundet, hvorledes Paradiset saa ud før Syndefaldet,“ skrev han fra denne By; i de følgende Maaneder jublede han som saa mange unge Forskere før og efter ham, over Italien; Naturen, Folkelivet, Monumenterne, Kunsten, alt vædede over ham med stærke Indtryk. Samtidig trængte det vigtige Problem om Afgrænsningen i historisk Fremstilling sig ind paa ham. Hvad skulde han tage med i den Skildring af Italien i det 13. til 15. Aarhundrede som han vilde give i Forelæsninger, hvor meget eller hvor lidt af Aandsliv, af Litteratur, af Kunst, hvorledes var det muligt, som de almindelige Traditioner bød, at gøre Statshistorie til Midtpunktet i en Skildring af dette den Gang politisk saa kaotiske Folk, hvis Indsats i den almindelige Udvikling var af en ganske anden Art end de fastbyggede Nationalstaters? Drøftelsen i Brevene viser Erslevs Blik for det væsentlige i hans Videnskab, hans Problemstilling er skarp og klar, hans Overvejelse alsidig. Den unge Forsker, der i Berlin har lagt saa overordentlig Vægt paa den kildekritiske Metode som Udgangspunkt for al Opdragelse til historisk Forskning, viser sig som den, der har det klareste Blik for Betydningen af, at Historieskrivning med Kritik og Kunst medtager alle de Fænomener, „hvori enhver Tidsalder udtrykker det ejendommelige og vigtige.“ Atter her ses i Frembrud de Egenskaber, der gjorde Erslevs Behandling af Verdenshistorien fængslende og frugtbar.

Efter Ophold i Florens, i Rom, hvor Tanken om dybere Studium af den romerske Kejsertid sysselsatte ham, og paa Sicilien var Erslev i Juli en Tur til Athen; paa Vejen var han ud for Ætna ved et Skibssammenstød paa Nippet til at drukne. I August sluttede han af med et tre Ugers Ophold i Paris, hvor han om Aftenen paa Boulevardkafeerne i hyggeligt Samvær med Fridericia, der besøgte Arkiverne, udøste sine Indtryk og lagde Planer for Fremtiden. Sidst i August kom han hjem, og da han den 8. November med ærefuldt Forsvar for sin Doktorafhandling havde gjort videnskabeligt Svendestykke og erhvervet Ret til at holde Forelæsninger ved Universitetet, havde han, før han var fyldt 27 Aar, lagt Grund under sin flersidede, men helt harmoniske Livsgæring.

Kun rent formelt lader Kr. Erslevs Virksomhed som Historieforsker og Historieskriver sig skille fra hans Arbejde som Universitetslærer, og de allerstærkeste Traade gaar fra disse Sider af hans Liv over til hans Gæring som Administrator, ved Universitetet og i Carlsbergfondet. Men denne Udsigt over Erslevs Livsgæring maa deles; jeg taler derfor om ham som *Lærer*.

Ved den Tid da Erslev blev Doktor, var der Bevægelse i det pædagogiske Liv i Danmark. Der var rejst Krav om en gennemgribende Ændring af den lærde Skoles Forhold, om Reformen i Læreruddannelsen o. s. v.; Herman Triers Tidsskrift „Vor Ungdom“ var 1879 blevet Midtpunkt i den pædagogiske Diskussion. Blandt yngre Filologer kom Kritik til Orde over Undervisningen ved Universitetet; man klagede over, at Fordringerne til filologisk-historisk Embedseksamen ikke var tidssvarende. De moderne Sprog var aldeles forsømt. Undervisningen var ikke afpasset efter Studenternes Forudsætninger, Forelæsningerne var altfor specielle og gik ofte over Hovedet paa de fleste Studerende. Professorerne under det filosofiske Fakultet dyrkede i alt for høj Grad deres Specialinteresser, saa Undervisningen i de fleste Fag ydede en lige saa ringe Vejledning som i Historie. Resultatet blev en Adresse til Kultusministeriet om ny Eksamensordning, Nedsættelse af et Universitetsudvalg, hvor i bl. a. Professor Holms Forhandlingsdygtighed og Kendskab til praktisk Undervisning fik Betydning. Den endelige Frugt blev den kongelige Anordning af 25. Okt. 1883, som indførte den endnu gældende Skoleembedseksamen, og erstattede den filologisk-historiske Embedseksamen med Prøver i bestemte Faggrupper. Nu fik man en virkelig Universitetsseksamen i Historie, som Hovedfag og som Bifag, og ved den ministerielle Bekendtgørelse, der supplerede den kongelige Anordning, blev Rammerne afstukket for den ny faglige Undervisning, som siden har bestemt vor højere Skoles Læreruddannelse og været Grundlag for næsten alt videnskabeligt Studium i de humane Fag; Magisterkonferensen blev i det væsentlige et stærkt udvidet Hovedfag. Disse Rammer for en Undervisningsreform blev skabt af de mest fremskredne af den ældre Universitetslærerkreds under Samarbejde med yngre som Vilhelm Thomsen og Gertz.

Den praktiske Udførelse blev dog det afgørende, og i Historien kom to nyansatte Professorer til at gøre Arbejdet. 1882 havde Johs. Steenstrup afløst Paludan-Müller som Professor Rostgardianus; et Aar efter traadte Kr. Erslev i Schierns Sted og begyndte den Virksomhed ved Universitetet, der først afsluttedes, da han 1. Februar 1916 gik over i sin nuværende Stilling som Rigsarkivar.

Det er om Kr. Erslevs Lærergerning her skal tales og ikke om *Johs. Steenstrups*, men det maa nødvendigvis siges, at ogsaa dennes Indsats i Universitetsarbejdet fik stor Værdi. Steenstrup havde ikke den specielt historiske faglige Skoling, ikke de umiddelbare Lærergaver eller den særegne Evne til klart og systematisk at udforme faste Principper for Universitetsarbejdet som Erslev, ikke den Interesse for det rent metodiske som denne. Men han havde en levende Interesse for Undervisningen, en dyb

Samfølelse med de Studerende, en energisk Vilje til at give dem de bedst mulige Arbejdsvilkaar. En bevidst Stræben efter at gøre Historikernes hele Uddannelse alsidig prægede Steenstrups Undervisning, saavel som den Række Lærebøger, der efterhaanden voksede ud af denne. Det karakteristiske ved Steenstrups historiske Forfatterskab genfindes i hans Universitetsundervisning. Han blev Danmarks lærdeste Historiker, og de Studerende, der gennem hans ikke let tilgængelige Undervisningsform trængte ind til det værdifulde, han havde at give, fandt i hans Forelæsninger, Øvelser og Lærebøger et vigtigt Supplement til, hvad Erslev gav.

At Steenstrup 1882, da de sammen søgte en Universitetsstilling, gik forud for sin adskilligt yngre Fagfælle, var efter hans større Produktion at vente. Da Schierns Professorat et Aar efter blev ledigt, blev der kun Tale om de to jævnaldrende Venner, Erslev og Fridericia, medens to andre Ansøgere A. Heise og Troels-Lund maatte stilles i anden Række. Fakultetet ønskede ikke Konkurrence mellem de to, hvis Kvalifikationer laa i Dagen; paa Forespørgsel erklærede Vennerne, at de ikke vilde konkurrere, og Fakultetet indstillede da, med stor Anerkendelse af Fridericia, Erslev. Denne havde, dømte Holm og Steenstrup, behandlet mere omfattende Omraader, vist Evne til hurtigere at sætte sig ind i nye Opgaver, medbragte et mere originalt Syn paa disse og havde derhos formentlig bedre Anlæg for livfuld mundtlig og skriftlig Fremstilling. Afgørelsen ændrede ikke Fridericias og Erslevs nære Venskab. At ogsaa Fridericia kunde yde noget ypperligt som Universitetslærer, viste han, da han, efter de for hans videnskabelige Arbejde altfor trange Tjenesteaar ved Universitetsbiblioteket, 1899 efterfulgte Edv. Holm, og fortsatte Erslevs Arbejde ved helt fra ny at oparbejde Universitetsundervisningen i Europas nyere Historie.

Efter Professorskiftet 1. Marts 1883 tilvejebragtes efterhaanden ved venskabelig Drøftelse, om end ikke helt uden Brydning paa Grund af Erslevs Synspunkters store Modsætning til Holms, en Arbejdsdeling, der muliggjorde en systematisk Vejledning for de Studerende i det væsentligste af det historiske Eksamenspensum. Hver Professor tog sin Del, men bevarede Frihed til i specielle Forelæsninger at følge sine særlige Interesser.

Edv. Holm vejledede i det gamle Grækenlands og i Europas politiske Historie fra 1648 til Nutiden, samt holdt Specialforelæsninger over Nordens og Europas almindelige Historie i det 18. Aarhundrede. Johs. Steenstrups særlige Omraade blev de historiske Hjælpediscipliner samt Nordens Historie, som han i Eksaminatorier, Forelæsninger og Skriveøvelser gennemgik, ofte i Tværnsnit eller Længdesnit. Beklageligvis førte denne Gennemgang ikke til Afløsning af Allens forældede og utilfredsstillende Lærebog med den Haandbog i Danmarks Historie, som Steenstrup havde haft saa yp-

perlige Betingelser for at skrive. Derimod udvoksede der af hans Arbejde efterhaanden en Række betydningsfulde Lærebøger i Historieskrivningens, Statsrettens, Jordkundskabens Historie, i Etnografi, Skriftarterne og Tidsregningen; de Studerende fik herved et praktisk Grundlag for Tilegnelse af Kundskaber, der er et nødvendigt Led i historisk Uddannelse.

Kr. Erslevs Undervisningsomraade blev Roms og Middelalderens samt den nyere Tids Historie til det 16. Aarhundredes Slutning og tillige den systematiske Undervisning i kildekritisk Metode og historisk Teknik, der var fuldkommen ny ved Universitetet. Han tiltraadte sit Professorat med det bestemte Forsæt at gøre denne Side af Undervisningen til det centrale i sit Arbejde; men først i Foraarshalvaaret i 1887 havde han tilrettelagt sit Stof saaledes, at han kunde begynde sine for Deltagerne uforglemmelige „Øvelser i historisk Granskning for Begyndere og Viderekomne“. De blev fra nu af regelmæssig fortsat, ialt 27 Gange. Formen var paavirket af de tyske Seminarieøvelser, men tilrettelagt efter danske Forudsætninger. „Øvelser“ med Gennemgang af Tekster var ogsaa tidligere blevet holdt af filologiske Professorer, af Madvig, af Wimmer, af Vilh. Thomsen og muligvis af en enkelt anden. Men som fast Led i Universitetsundervisningen kendtes de ikke, før Erslev gjorde dem til Udgangspunkt og Midtpunkt for den historiske Universitetsundervisning. I den følgende Menneskealder, fra Foraaret 1887 til Foraarshalvaaret 1915, deltog saa godt som alle danske Historiestuderende, adskillige fra Norge og Sverige, samt Hospitanter fra andre Fakulteter i Erslevs Øvelser og indførtes her i den kritiske Historiegranskings Metode og Teknik. Først skete det paa Grundlag af mundtlige Meddelelser med mere tilfældigt Materiale, saa hektograferedes nogle summariske „Grundsætninger for historisk Kildekritik“, der 1911 omarbejdet i ny Udgave blev til „Historisk Teknik“. 1907 sluttede sig hertil et lille folkeligt Skrift „Historikeren i sit Værksted“, som Grundrids ved folkelig Universitetsundervisning. En Række af de Spørgsmaal, som behandlede i Granskingsøvelserne, omtaltes og uddybedes i det Skrift, Erslev som Universitetets Rektor udgav i 1911 „Historieskrivningen, Grundlinjer til nogle Kapitler af Historiens Theori“. Men derhos havde Erslev i Aarenes Løb ved praktiske Eksempler belyst og teoretisk drøftet en Række af disse Spørgsmaal rundt om i sine Lærebøger og i sine øvrige Skrifter, særlig i en Række Afhandlinger med Emner af dansk middelalderlig Historie, der omkring 1890 tryktes i „Historisk Tidsskrift“. Jeg nævner blot: „Erik Plovpenning's Strid med Abel, Studier over ægte og uægte Kilder til Danmarks Historie“, „Det stockholmske Blodbads Forhistorie og C. Paludan-Müllers Opfattelse deraf“, „C. Paludan-Müllers Theori om Sagnkritikens Methode“. Det var Afhandlinger, der direkte eller

indirekte stod i Forbindelse med Undervisningen. Ofte havde de Studerende været med ved Undersøgelser, som Erslev siden — lejlighedsvis med Fremhævelse af sine unge Medarbejderes Andel i Arbejdet — fremlagde i færdig Skikkelse, og hvorved han i disse Aar rensede og genopbyggede centrale Afsnit af dansk Middelalderhistorie. De unge levede med i Erslevs Arbejde i hine Aar omkring 1890, de stærkest bevægede i hans Forskerliv, de greb hvert nyt Hefte af „Historisk Tidsskrift“ med Iver som var det Fortsættelsen af en spændende Roman. Jævnside med disse Øvelser i metodisk Granskning, der gav Begyndere og Viderekomne almindelig Skoling, henholdsvis Indøvelse i Arbejdet med deres Speciale, løb Øvelser af anden Art. I Efteraarsemestret 1883, hans første som Professor, havde Erslev eksaminatorisk gennemgaaet Nordens Historie i den nyere Tid og dertil knyttet Oplysninger om den Litteratur, der behandler det nævnte Tidsrum. I Efteraaret 1884 holdt han Skriveøvelser over det specielt studerede „Kulturland“, som de Studenter, der havde Historie til Hovedfag efter den nye Eksamensordning, skulde opgive. I Foraaret 1885 var han paa en Gang begyndt at gennemgaa Roms Historie i Eksaminatorier og Forelæsninger og havde holdt Øvelser over samme Emne. Han havde her gennemgaaet Kilderne til Roms Historie og Behandlingerne deraf paa en Maade, der i høj Grad fængslede de Studerende og skærpede deres historiske Forstaaelse. I de følgende Aar fortsatte han med en tilsvarende Gennemgang af den romerske Kejsertid og Middelalderen, Renaissancen og det 16. Aarhundrede. I Foraarshalvaaret 1889 var han naaet igennem sin Del af den almindelige Historie, men samtidig havde han optaget andre Emner. Han havde vejledet de Studerende i Læsning af middelalderlig Skrift paa Grundlag af danske og latinske Haandskrifter og Breve, en Øvelse, der var nødvendig for de mange Studerende, som i disse Aar valgte Emner fra dansk middelalderlig Historie til Speciale, og især for dem, der ved Magisterkonferens vilde forberede sig til et særlig videnskabeligt Studium. Han havde gennemgaaet og forklaret Cæsars Skrift over Gallerkrigen og lært Studenterne, hvorledes et saadant Kildeskrift maa behandles ud fra et historisk og ikke et filologisk Synspunkt, en Øvelse der var særlig frugtbar for dem, der fulgte hans indgaaende Oversigt over Romernes Berøring med Gallien og Germanien, og hans kritiske Vurdering af Historieforskningens Behandling af de store og vanskelige Problemer, der knytter sig til Folkevandringstid og ældre Middelalder. Han havde endvidere holdt Øvelser til Forstaaelse af Kilderne til Danmarks Historie i Middelalderen, vejledet viderekomne Studerende til et Studium af Richelieus Historie efter Kilderne, det sidste særlig beregnet paa Studerende, der havde dette Afsnit af fransk Historie til Speciale. En anden Gang tog han nogle

Spørgsmaal af Danmarks ældre Middelalderhistorie op til Behandling efter Kilderne, ligeledes for viderekomne Studerende. En ny Form for sine Øvelser indledede han ved en Behandling af Guizot: Histoire de la civilisation en Europe. Endelig havde han holdt specielle Forelæsninger, ogsaa beregnet paa andre end Studerende, over den franske Revolution, over Danmarks Historie fra 1375—1448, over Danmarks indre Forhold under Valdemarerne.

Inden 10 Aars Forløb havde Erslev tilrettelagt og gennemgaaet hele den Del af Undervisning og Eksamensstof, der laa under ham. Men samtidig havde han ikke blot udsendt en Række Afhandlinger om dansk Middelalderhistorie, men ogsaa begyndt at udgive sin „Oversigt over Middelalderens Historie“ og derved givet et Grundlag for Universitetsundervisningen, der hidtil var aldeles uden Sidestykke i Norden. 1891 udkom første Hefte i Trykken, 1895 anden Udgave af samme Del, medens de øvrige Hefter efterhaanden kom hektograferede eller maskinskrevne. 1895 forelaa alle tre Dele trykt — en betydningsfuld Landvinding for dansk historisk Forskning, et selvstændigt Oversigtsværk over et betydningsfuldt Emne. Det 16. Aarhundredes Historie, der med sin Vurdering af Kilder og Bearbejdelser gav de Studerende en lige saa inciterende Paavirkning som Gennemgangen af Roms og Middelalderens Historie havde gjort, forelaa i lang Tid kun i de gentagne og stadig omarbejdede Forelæsninger. Da de 1910 udkom i Trykken, havde Erslevs verdenshistoriske Lærebøger fundet sin Fortsættelse i Fridericias fire Binds Fremstilling af Verdenshistorien fra 1600 til Nutiden. Saaledes havde han fuldført alle de Opgaver, han i Berlin i Februar 1879 stillede sig.

I Aarene efter 1883 steg Antallet af de Historiestuderende stadig, uden at det nøjagtige Tal dog kendes. Var der end adskillige, der kun tog Historie med som Bifag til andet Studium, der fængslede dem mere, saa var der dog stedse en Kreds, for hvilken Erslevs Personlighed var det faste Midtpunkt. Hans Timer var det egentlige for os, hans Undervisning fremadrivende, hans raske og energiske Personlighed den Uro, der aldrig lod os hvile, hans altid aktive, aldrig trættede Interesse førte os fra det ene Arbejde til det andet. Vi havde af de i al deres Knaphed saa indholdsrige Samtaler med ham det Indtryk, at han overvaagede alt hvad vi tog os for. Der er mange af Erslevs Elever, der nøje mindes enkelte Timer, der blev epokegørende i deres historiske Forstaaelse og videnskabelige Erkendelse, Timer hvor de Unge følte det gro i sig under hans klare og gennemtrængende Tale. Saadan blev, som en nu afdød Historiker, der hørte ham som Rus, har vidnet, „Oplevelser der gør Skoledrengen til Student“, eller som andre følte det, Erfaringer, der gjorde Studenten til selvstændig

Videnskabsdyrker. Erslevs historiske Øvelser stillede alvorlige Fordringer til Deltagerne. Det Øvelsesmateriale, der blev forelagt, var af Erslev selv ordnet med „overlegen Klarhed, omsigtig Aarvaagenhed“. Men som en af Deltagerne, den nu afdøde Dr. J. P. Jacobsen, har sagt, „det mundtlige og skriftlige Arbejde i Øvelsestimerne var det vigtigste, og under dette Arbejde fik den tillidsfulde Optimisme den ene kolde Dukkert efter den anden“. „Selve det at læse en Tekst, at sammenligne den med en lignende viste sig at være en vanskelig Ting“. Det at vurdere Kilderne under Erslevs aarvaagne Førerskab forudsatte mange Undersøgelser af den forskelligste Art. Den unge Rus' „naive, naturlige Selvhævdelsestrang, hans optimistiske Instinkter“, naar han begyndte paa Arbejdet og syntes, at Sammenhængen var saa let at udrede, „forvandlede systematisk til utryg, forbeholden, varsomt spejdende Kritik“. „Hvad der tilsidst forsonede Eleven med denne barske Pædagogik var den efterhaanden erhvervede Tillid til Værktøjet og en trods de tekniske Vanskeligheder stadig voksende Glæde over Erkendelsens Vækst i Bredde og Dybde“. Erslevs historiske Undervisning blev Udgangspunkt for vor Selvopdragelse; den vakte Selvkritik, stillede ubønhørlige Fordringer, men naar der saa var vakt Ængstelse hos den Unge, naar Modet var nedslaaet, viste samtidig de Eksempler man havde for Øje i Erslevs egne Forskningsresultater, at der just ad de Veje, han anviste, kunde løses store vidtspændende og forskelligartede Opgaver og vindes store Sejre. Der samledes om Erslev en Skare Elever, hvis Udvikling han prægede saa stærkt som ingen dansk Historiker før ham og vel næppe nogen anden dansk Universitetslærer har haft Magt til at gøre.

Den Vægt Erslev lagde paa den metodiske Oplæring i historisk Videnskab, den Kraft hvormed han bragte denne Side af Faget frem, fastholdt og gennemførte dette Aar efter Aar, vakte, hvad der ikke er urimeligt, Betænkelse og Kritik. Blev det ikke til en mekanisk Indeksercering? Vilde det ikke kvæle Personligheden eller Friskheden hos den, der indøvedes saa stringent i Kildekritikens Metode? Vilde den Alsidighed i den historiske Forsknings Form og Fremstilling, som bør følge af Historie-skrivningens hele Natur, ikke lide herunder? Løb man ikke Fare for, at Erslev kunde danne en snævert begrænset Skole, der, da dens Øvelsesmateriale i saa høj Grad var hentet fra middelalderlig Historie, hvis Udforskning paa Grund af Materialets Beskaffenhed har en ret ensidig Karakter, kunde skabe en vis Tørhed i dansk Historieforskning? Disse Betragtninger drøftedes nu og da i det første Decennium efter Erslevs Fremtræden, og de kom frem i en Diskussion i „Dagbladet“ mellem en Anonym, som alle vidste var Johs. Steenstrup, og Erslev. Det var Problemet om „Fri Forsk-

ning og Skole i historisk Granskning“. Steenstrups røbede Ængstelse for, at det metodiske skulde blive skematisk og udtørrende. Erslev hævdede, at den stringente metodiske Kildekritik var en nødvendig Forudsætning for al kritisk Historiegranskning; den maatte tilegnes til Fuldkommenhed, Grundlaget for den historiske Fremstilling maatte være helt i Orden. Overfor Steenstrups Betænkelighed ved, at Hovedvægten i saa høj Grad blev lagt paa den tekniske Indøvelse, fremhævede Erslev, at deri laa ingenlunde, at de andre Sider af det højst forskelligartede Arbejde, hvorigennem den fuldendte Historieskrivning blev til, skulde trænges til Side. Vi Halvfemsernes Studenter fulgte med levende Interesse denne, i de urbaneste Former holdte, principielle Drøftelse mellem vore Lærere. Vi forstod Steenstrups Standpunkt, men vi gav Erslev Ret. Vi havde Indtryk af, at de Værker, han udsendte samtidig med, at han lærte os sine Principper, var de bedste Beviser for den Berigelse af dansk Historieskrivning, som hans Virke betød. Eftersom Aarene gik viste Udviklingen, at Johs. Steenstrups ikke havde haft Behov at ængste sig. En Skole i dette Ords snævre og betænkelige Forstand dannede Erslev ikke. Han paavirkede vel næsten alle de arbejdende Historikere, der blev voksne i hans Tid, men ingen fik sin Individualitet beskaaret af hans stærke Lærerspersonlighed. Kun faa valgte til Arbejdsmark de Omraader, hvor hans Forskning og Undervisning særlig bevægede sig, kun faa sysselsatte sig i deres Skrifter med metodiske Undersøgelser af samme Art som han; de blev indøvede i de rette Principer for metodisk Forskning, men gik hver sine Veje, da de skulde bruge Værktøjet. Dansk historisk Litteratur blev ikke, som nogle havde frygtet, opfyldt med ufrugtbar Gentagelse af Erslevs metodiske Undersøgelser gennem et Utal af ubetydelige Specialafhandlinger, saaledes som i Tyskland en vigtig Undersøgelse af en berømt Historiker ofte blev Udgangspunktet for Udgivelse af ligegyldige Elevarbejder. Erslevs Metode blev i Løbet af hans Universitetsaar fælles Eje for alle danske Historieforskere. Nu 80 Semestre efter at han første Gang som Privatdocent begyndte at undervise; vil det maaske for de Unge være vanskeligt at forstaa, hvor afgørende et Brud det var i dansk Historieforskning og Historieundervisning. De, der nu er unge, har aldrig indaandet anden Luft end den, der i hine Dage blev fornyet ved hans Læres friske Pust.

Det var ikke blot indenfor sit eget Fag, at Erslevs Universitetslærergerning betød saa meget. Der udstraalede fra ham Kraft og Energi, der mærkedes viden om ved Universitetet. 80erne og 90erne kendetegnes ved en mægtig Opdrift i Arbejdet der, Udfoldelse af store Kræfter i mange Unge. Af Filologerne var det Mænd som Vilh. Thomsen, Wimmer og Gertz, siden A. B. Drachmann og J. L. Heiberg, i de nyere Sprog Jesper-

sen og Kristoffer Nyrop, der tog kraftig fat og gød Indhold i den nye Skoleembedseksamens Rammer; i Filosofien var Høffding begyndt. Erslev var blandt de fremmeste Foregangsmænd. Der vil siden blive talt om, hvad han gavnede Fakultet og Universitet i sin Helhed ved Tilvejebringelsen af Undervisningsvilkaar, der var et uhyre Fremskridt fra Tilstandene før Aarene omkring 1880, og endnu, trods det der visselig kan være at ændre, er et ypperligt Grundlag for Universitetsarbejdet. For det historiske Studium betød det overordentlig meget, at han, der i 1899 fik J. A. Fridericia til Medarbejder og Fortsætter af Arbejdet ved Undervisning i Verdenshistorie, lagde sine Kræfter ind paa den Ændring af Skoleembedseksamen, der kom i 1901, og paa Tilvejebringelsen af det filologisk-historiske Laboratorium, der indrettedes 1896. Ændringen i Skoleembedseksamen havde sin største Betydning ved at formindske den Vægt, der var lagt paa den blotte Kundskabstilegnelse, og ved at skabe en Modenhedsprøve gennem de saakaldte Afløsningsopgaver, hvor de Studerende kan faa Lov til at aflægge Prøver i deres Speciale ved Afhandlinger, udarbejdede med Hjælpe midler. Da der skabtes egne Lokaler til Seminarie- eller som vi her kalder dem Laboratorieøvelser, blev det muligt at drive disse i et helt andet Omfang end før; snart sagt inden for alle Fakultetsfag blev disse Øvelser en fast Form for Undervisning. De Studerende fik helt andre lette og praktiske Arbejdsvilkaar end før; fra det filosofiske Fakultet overførtes de til det juridiske, teologiske o. a. Erslev blev 1896—1903 den første Forstander for Laboratoriet. Han prægede dets Indretning og Udvikling, og da dets Nybygning i 1916 stod færdig, var den Slutstenen paa det Arbejde, som han en Menneskealder tidligere var gaaet ind til Universitetet for at udføre. —

Blandt de Videnskabsmænd, der fra Universitetet efter 1880 har virket paa dansk Aandsliv, indtager Kr. Erslev en fremragende Plads. Den Tilhørerkreds, han har haft i Tale, er vel mindre end mangan anden Professors, og han har ikke hørt til dem, der ofte har samlet store Auditorier af Ikke-Studerende, skønt mange har haft rigt Udbytte af hans Forelæsninger over den romerske Kejsertid, Renaissance og Reformationen, og over dansk Middelalderhistorie. Han hører ikke til dem, der som Foredragsholder rundt om i Landet er blevet kendt i vide Kredse, skønt han var med til at sætte Folkeuniversitetsbevægelsen i Gang, 1898—1916 sad i Universitetsudvalget derfor og til 1908 var dets Formand. Men dog har Erslevs Indflydelse strakt sig langt ud over Frue Plads. Hans metodiske Oplæring har paavirket alle, der er gaaet ud som Historielærere i den højere Skole eller har skrevet dens Lærebøger, saaledes først Johan Ottesen, hvis Danmarkshistorie i allerhøjeste Grad bærer Spor af Erslevs Un-

dervisning. De betydeligste af Højskolens Lærere kender saare vel Erslev. Den Ædruelighed, der har præget Historieundervisningen i vor højere Skole saavel som i Folkehøjskolen, den Forsigtighed ved Behandlingen af de store nationale Stridsspørgsmaal, den Stræben efter Forstaaelse og billig Dom, som vi helt igennem træffer i vor historiske Litteratur, kan i væsentlig Grad føres tilbage til, at dette Slægtled af danske Historikere har været paavirket af Kr. Erslevs kritiske Aand og videnskabelige Metode. Han har været en stille, men saare stærk Magt i vort Aandsliv. Hans Gerning som Forsker og som Lærer ligger i skinnende Klarhed, hans Personlighed staar med sikre og faste Træk i de sidste Slægters Historie. Hans Elever vender sig mod ham i Tak og Beundring.

Aage Friis.

II

Kr. Erslevs omfattende historiske forfatterskab er lige fra hans unge dage præget af en usædvanlig sikker og metodisk kritik, indtrængende fordybelse i kilderne og en sjælden evne til at stille problemerne skarpt op. Skønt udviklingen i hans forfatterskab væsentlig kun følger én hovedlinje, lader det sig dog naturligt dele i følgende tre grupper, hvoraf ganske vist den første er den for den almindelige læseverden betydningsfuldeste: Egentlige historiske arbejder, såvel mindre afhandlinger om enkeltspørgsmål som større samlede fremstillinger af mere omfattende æmner. Kritiske udgaver af historiske kilder. Skrifter om historisk metode og teknik, samt håndbøger og lærebøger til brug ved universitetsstudiet.

Erslevs største indsats som historisk videnskabelig skribent ligger absolut på den danske Middelalderforsknings område, og indenfor Middelalderen er den igen aldeles overvejende knyttet til dennes yngre del, fra Valdemarstiden til Reformationen. Denne tidsalders sociale og politiske historie er på mange måder blevet nyskabt ved hans banebrydende undersøgelser. Allerede som ung student følte han sig draget til æmner fra Danmarks Middelalder, i førstningen mest på det numismatiske område; det metodisk-nøjagtige i møntstudiet har sikkert tiltalt ham, og hans anerkendte dygtighed på dette område gjorde, at det overdroges ham at udarbejde en beskrivende katalog over den af arkæologen C. J. Thomsen efterladte samling af middelalderlige mønter; den udkom i tre dele 1873—76. En selvstændig undersøgelse viede han Danmarks ældste møntvæsen („Roskildes ældste Mønter“ 1875). Men ogsaa i drøftelsen af flere rent historiske æmner deltog Erslev allerede i sin studentertid og skar straks

ved sin klare og koncise opstilling af problemerne og sit skarpsindige kildestudium helt igennem til sagens kerne. Navnlig gælder dette om hans betydningsfulde kritiske studie „Kong Valdemars jordebog og den nyere kritik“ (1875), hvori han overfor de ældre stridende historikere: Paludan-Müller, O. Nielsen og Jhs. Steenstrup, gør en ny og rigtigere opfattelse af selve jordebogshåndskriftet gældende.

Det var dog ikke i den egentlige Middelalders historie, at Erslev søgte æmnet for sin første mere omfattende videnskabelige undersøgelse, der tillige blev hans doktordisputats (1879). Men det æmne, han havde valgt, hang dog på mange måder nøje sammen med hans Middelalderstudier. „Konge og Lensmand i det 16. Aarhundrede“ er en studie over konge- og statsmagtens fremvækst på overgangen fra Middelalderen til Renaissance; men den er tillige et frisk pust fra evropæisk videnskab ind over dansk historieforsknings stillestående vande. Tvært imod den ældre opfattelse hævder han her sejrrikt, at den stigen i fyrstemagten, som man på denne tid træffer så godt som overalt i Evropa, også har fundet sted i Danmark. Medens den nationalliberale historieskrivning næsten udelukkende havde set udviklingslinjen i Danmarks historie fra 1241 til 1660 under synspunktet: Adelsvældens jævne stigen indtil dens pludselige fald ved Enevældens indførelse, påviste Erslev den stærke brydning mellem magtfaktorerne, der havde gjort sig gældende, og godtgjorde ved et indtrængende kildestudium, at Christian 3.s regering betegnede et stort fremstød af kongemagten, der ved at tilegne sig broderparten af det indtagne kirkegods tredoblede krongodsets størrelse og reformerede lensvæsenet, den daværende form for statsstyrelsen, i stærkt monarkisk retning ved at omdanne henved halvdelen af lenene (og deriblandt de fleste hovedlen) fra frie tjenestelen til „regnskabslen“, hvis indehavere var langt mere afhængige af kongemagten. — De minutøse enkeltundersøgelser, hvorpå disse banebrydende studier byggede, offentliggjorde han samtidig i skriftet „Danmarks Len og Lensmænd i det 16. Aarhundrede“, hvortil senere (1885) sluttede sig „Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596—1660.“

Det varede ikke mange år, før Erslev udsendte et nyt og endnu mere omfattende historisk skrift, og denne gang nøjedes han ikke med at belyse en gren af statsstyrelsen, men tog sig for at give en sammenhængende skildring af Danmarks politiske historie i et enkelt afsnit af Middelalderen: den ældre Unionstid. Som første del af dette planlagte værk, udkom 1882: „Dronning Margrethe og Kalmarunionens Grundlæggelse“. Atter her fandt et hovedopgør sted med den ældre nationalliberale historieskrivning. Medens denne væsentlig havde bedømt Unionen udfra

Nyskandinavismens forudsætninger og derfor opfattet den som et udslag af den skandinaviske tankes stille vækst i alle Nordens tre lande, en art frivillig sammenslutning på lige vilkår, gennemførte Erslev med overbevisende kraft den allerede fra hans forrige værk kendte grundtanke om den stærke kongemagt som statsmagtens egentlige bærende kraft i den yngre Middelalder. Det er i sandhed forbavsende, hvor sikkert et greb Erslev har på det magre og tørre kildestof fra denne tid, så det under hans hånd former sig til en mesterligt gennemført skildring af den store dronnings kloge politik og hendes med kvindelig læmpe, men tillige med aldrig svigtende kraft førte kamp for at hæve kongemagten i alle tre lande og gøre den til det faste punkt i rigernes sammenslutning — en stræben, der praktisk talt gik ud på Danmarks supremati i Norden. Overfor denne sikre og solidt underbyggede skildring mærker man tydeligt, hvor løst et grundlag den ældre opfattelse hviler på. I det hele må Erslevs bog om dronning Margrethe betegnes som et af de betydeligste historiske skrifter, der i de sidste 50 år har set lyset i Danmark; det hævder sin plads ikke i kraft af nogen særlig farverig stil eller malende ævne, men ved sin i et køligt, klart og formfuldendt sprog klædte sikre komposition og usvigelige kritiske overlegenhed. — Senere kom Erslev tilbage til et enkelt punkt i æmnet og hævdede i en række afhandlinger (1889—1891) sit standpunkt overfor afvigende svensk opfattelse af unionsbrevets karakter.

Året efter udsendelsen af „Dronning Margrethe“ udnævntes Erslev til professor ved universitetet, og i de følgende år lagde hans universitetsgerning så stærkt beslag på ham, at fuldendelsen af værket om den ældre Unionstid foreløbig måtte udskydes. Derimod bragte de følgende år en række skarpsindige enkeltafhandlinger, væsentlig om æmner fra Danmarks historie i 13.—14. århundrede, for en stor del forstudier til den planlagte „Danmarks Riges Historie“, hvoraf det blev overdraget Erslev at skrive andet bind, omfattende tiden 1241—1481. Også her blev Erslevs kildekritiske undersøgelser af grundlæggende betydning. Der var for dette tidsrums vedkommende især ét spørgsmål, hvis løsning havde afgørende betydning for skildringen af en række enkeltheder i tidens historie. Begivenhedernes gang kendtes dels af en række samtidige breve og årbøger, dels fra rigskansler Arild Hvitfeldts henimod år 1600 udarbejdede Danmarkskrønike, hvis skildring ofte afveg kendeligt fra disse og navnlig hyppig indeholdt adskilligt ud over det fra de samtidige kilder kendte stof. De ældre historikere havde nu — i den tro at Hvitfeldt i sådanne tilfælde som oftest byggede på andre kilder, som han havde kendt, men som senere var gået tabt — i deres fremstillinger søgt at sammen-

arbejde Hvitfeldts skildringer med de samtidige dokumenter. Men i sin grundlæggende kildekritiske afhandling „Erik Plovpenning's Strid med Abel. Studier over ægte og uægte Kilder til Danmarks Historie“ (1890) skærer Erslev igennem al denne tågede tale om Hvitfeldts tabte kilder og påviser klart og afgørende, at den hviler på et ganske løst grundlag: Hvitfeldt har (med en enkelt undtagelse) ikke kendt flere kilder end nutidens historikere, men han har i sin pragmatiske fremstilling paa ukritisk vis sammenarbejdet sine kilders opgivelser med sine egne gætninger til en historisk skildring, hvori de enkelte ledes sammenføjning ofte er aldeles vilkårlig. — Til denne hovedafhandling slutter sig adskillige mindre, såsom „Den saakaldte Constitutio Valdemariana“ (1895), „Fra Holstener-vældens Tid i Danmark“ (1896) og „Henrik Æmeltorp i de ægte og uægte Kilder“ (1898). — Mindre træfsikker er derimod Erslevs sagnstudie (1892) over Saksens fortælling om kong Sven Estridsøn og bisp Vilhelm af Roskilde; det er som om hans kritiske metode ikke virker helt med samme fynd på den ældre Middelalders egenartede kildestof som på den yngre Middelalders kroniker og årbøger, og han har heller ikke senere indladt sig på at behandle historiske æmner fra denne periode.

Jævnside med disse undersøgelser, der overvejende holdt sig til den yngre Middelalders ydre politiske historie, gik også dybtgående studier af dennes sociale og økonomiske baggrund. Allerede med afhandlingen „Danmarks Folkemængde i Valdemar Sejrs Tid“ (1885) kom han ind på et enkelt af de herhen hørende, meget vanskelige problemer. Erslev er i denne studie fra sine yngre dage som sædvanlig overlegen i sin kritik af forgængerne; derimod mestrer han endnu ikke helt det forsigtige, på én gang kritiske og positive oplysningsarbejde, der søger at sammenarbejde de tusinde små enkeltheder til et helhedsbillede af samfundsforholdene. Et sådant realstudium af det middelalderlige samfund, som her var påkrævet, måtte i mange måder stille helt andre krav til forskeren end skildringen af den ydre politiske historie, som hidtil havde været hans stærke side, og som lå så udmærket for hele hans forskningsmåde. Desmere beundringsværdig er den energi, hvormed han — sikkert ikke uden påvirkning fra sin lidt ældre kaldsfælle Joh. Steenstrup — kastede sig over studiet af de middelalderlige samfundsforhold, og hans omfattende ånd viste sig snart i stand til at tumle det store og uensartede kildestof ikke alene med kritisk skarpsind, men også med alsidig overvejelse og med tålmodig udholdenhed i at føje sten til sten, indtil bygværket stod færdigt. Den ypperste frugt af dette indtrængende realstudium af Danmarks Middelalder var skriftet „Valdemarernes Storhedstid“ (1898), en af de mærkeligste bøger i nyere dansk historieskrivning, hvori han gennem minutøse enkeltundersøgelser

af Middelalderens jordvurdering og skyldsætning, landboforhold og skattevæsen, stænderudvikling og folketal når til at give et helhedsbillede af den danske Middelalders samfund, således som dette formede sig på sit højdepunkt i Valdemarstiden — et billede, hvis sikkert optrukne konturer yderligere fremhæves ved den evropæiske baggrund, hvorpå det tegnes.

Ved siden af dette hovedværk affødte Erslevs sociale studier en række vigtige enkeltundersøgelser, således „Evropæisk Feudalisme og dansk Lensvæsen“ (1899) samt „Rigets bedste Mænd, Danehof og Rigsraadet“ (1904). Samtidig lykkedes det ham at fuldende anden del af den ældre Unionstids historie, idet han i 1901 udsendte skriftet „Erik af Pommern, hans Kamp for Sønderjylland og Kalmarunionens Opløsning“, i alle måder et værdigt sidestykke til ungdomsarbejdet om dronning Margrethe og en smuk æresoprejsning for den af den ældre historieskrivning så ilde medhandlede konge, hvis målbevidste, om end mindre heldige kamp mod Holstenervælden i Sønderjylland og mod Hanseaternes overmagt i Norden her kommer til sin fulde ret. Erslevs bog om Erik af Pommern er en moden frugt af hans årelange og dybtgående studier over Middelalderens politiske historie, og hans klare fremstillingsævnne, sikre kritik og uhildede bedømmelse af de svundne tiders politiske personligheder og tildragelser har aldrig givet sig stærkere udslag end i dette grundlæggende skrift.

Resultatet af hele Erslevs mægtige forskningsarbejde i Danmarks Middelalder, af alle de skarpe strejflys, han havde kastet over datidens ledende personligheder, politiske strømninger, sociale og økonomiske forhold, samler sig som i et brændglas i det bind af „Danmarks Riges Historie“, omfattende den yngre Middelalder (1241—1481), som det var overdraget ham at skrive, og som udkom i årene 1898—1905. Skønt hvert ord bygger på det nøjeste kildestudium, tynger dette ikke det mindste på fremstillingen; det er her lykkedes Erslev at give en i bedste forstand folkelig skildring af hele tidsrummet, lige ypperlig ved sin overlegne komposition og sit klare og koncise sprog. Selv på sådanne områder, hvor hans personlige forskning ikke havde gjort nogen betydelig indsats (f. eks. dagligt liv, religiøse forhold og strømninger), er skildringen solidt underbygget, rammende og mønsterværdig. Det var i sandhed en værdig slutsten på mange års grundlæggende Middelalderstudier.

En slutsten blev det også i den forstand, at den næsten enestående videnskabelige produktivitet, som Erslev i en menneskealder havde udfoldet, nu begyndte at sagtne noget. Ikke alene har han ikke siden den tid udgivet nogen større sammenhængende skildring af en enkelt periode i landets historie, men også med de kritiske enkeltundersøgelser til Middelalderens historie var det nu i det store og hele slut. Der var dog et enkelt

æmne, som stadig optog hans sind stærkt, og som han navnlig ved sine studier over Erik af Pommerns historie var kommet nærmere ind på: problemet om Sønderjyllands statsretslige forhold. Netop fordi dette spørgsmål havde haft en så afgørende betydning i Danmarks politiske historie i 19. århundrede og var blevet hvirvlet ind i endeløse debatter mellem danske og tyske historikere og jurister, tiltrak æmnet ham uimodståeligt. Hovedinteressen ved problemet lå dog her ikke i Middelalderen, men i den nyere tid, og allerede i 1901 slog Erslev ned på den hovedakt, som man fra dansk side især havde bygget sine synsmåder på: Frederik 4.s indlemmelse af den gottorpske del af Slesvig 1721, og gjorde den til genstand for en minutøs kritisk fortolkning, idet han således vendte tilbage til sin ungdoms forkærlighed for den skarpsindige enkeltundersøgelse. Han godt-gjorde her med uomstødelige grunde, at både den ældre danske og den slesvigholstenske opfattelse af denne grundlæggende statsakt var meget mangelfuld, men at misforståelsen dog var størst på dansk side, idet man her fejlagtigt havde opfattet akten som gående ud på hele Sønderjyllands indlemmelse under den danske krone, medens den, rettelig fortolket, kun indeholdt den tidligere gottorpske dels indlemmelse i den kongelige del af hertugdømmet. Den slesvigholstenske opfattelse havde derimod vel fortolket dette hovedpunkt rigtigt, men til gengæld forsét sig på ordene i de slesvigske stænders ed: „efter Kongelovens lydende“, og på urimelig måde søgt at bortforklare disse, som om der her ikke var tale om Frederik 3.s „Kongelov“, arvefølgeoven for monarkiet. Hele denne skarpsindige undersøgelse med dens hensynsløse oprigtighed overfor gamle, af ensidig nationalfølelse fostrede doktriner fra kampårene er typisk for Erslevs sandhedssøgende kritiske objektivitet, der ved fortolkningen af en akt altid først og fremmest undersøger, hvad datiden efter sine forudsætninger måtte antages at lægge i den.

Den samme kamp mod en af ensidigt nationale grunde knæsat legende præger Erslevs indlæg i Niels Kjeldsen-fejden 1903, i hvilken han med sin skarpe kildekritik kom forfatteren Karl Larsen til undsætning mod de talrige, overvejende militære penne, der havde angrebet ham hårdt for hans påvisning af de virkelige omstændigheder ved dragonen Niels Kjeldsens heldedød d. 28. Februar 1864.

I en årrække lod Erslev dog også på dette område pennen hvile. Et løfte om til en planlagt dansk topografi over Sønderjylland at skrive en oversigt over hertugdømmets statsretslige forhold til Danmark fik ham til at genoptage og uddybe studierne, og den første frugt heraf var en afhandling om Gottorpernes afkald på Slesvig og dets forhistorie (1913). Derefter fulgte (1914) en polemisk afhandling, rettet mod historikeren P.

Lauridsen, der havde søgt at godtgøre, at Frederik 4.s opfattelse af Kongelovens arvefølge som gældende i Slesvig var historisk og juridisk velbegrundet. Langt vigtigere end dette indlæg var dog det betydningsfulde skrift om Augustenborgernes arvekrav, hvormed Erslev i 1915 afsluttede sin manddomsgerning ved universitetet, og som han derfor dedicerede til dette. Atter her fører hans kritiske undersøgelser ham til helt at underkende den traditionelle danske opfattelse; han påviser, at Augustenborgernes arvekrav på Slesvig for så vidt måtte siges at have været berettigede, som de aldrig havde givet afkald på deres arveret og aldrig var blevet opfordrede dertil, fordi man fra kronens side havde holdt dem for aldeles uskadelige som følge af deres ringe magtstilling i samfundet. Ganske vist havde i det 16.—17. århundrede hertugdømmernes stænder for at undgå flere delinger protesteret mod de sønderborgske linjers arveret; men dette fik, som Erslev træffende påviser, ingen betydning, fordi udviklingen i 17. årh. afgjort bar i retning af at svække stændernes magt og øge de dynastiske faktors indflydelse. I det hele godtgør Erslev på overbevisende måde, hvorledes de statsretslige problemer stadig må ses i lys af de skiftende tiders opfattelse af dem, så at deres løsning ikke kan fastslås som noget urokkeligt og almengyldigt, og hvorledes afgørelserne stadig påvirkes af de øjeblikkelige magtforhold og ingenlunde altid er en frugt af alsidig og kyndig overvejelse; bl. a. vises det, at indlemmelsesakten af 1721 vel i og for sig er let at fortolke, men at den må siges at være ret uklar i sine konsekvenser. Augustenborgernes arvekrav får først sin betydning, da den slesvigholstenske bevægelse griber det som løsen for hertugdømmernes løsrivelse fra Danmark; men herved var problemet slynget ud i den voldsomste politiske strid, og det var både fra dansk og fra tysk side umuligt at se uhildet derpå.

Jævnside med Erslevs store virksomhed som historisk skribent løber en ikke mindre omfattende som udgiver af historiske kilder og som organisator af store udgiverarbejder. Allerede som ganske ung magister var han med til at stifte selskabet for udgivelse af kilder til dansk historie (1877) og medvirkede ivrigt i den følgende tid ved udsendelsen af den række vigtige udgaver, fornemmelig af breve og andre arkivalier, som selskabet tog initiativ til. Personlig udgav han sammen med W. Møllerup „Frederik 1.s danske Registranter“ (1879) og „Danske Kancelliregistranter 1535—50“ (1881—82); dette arbejde fortsattes senere ved den af Rigsarkivet foranstaltet, endnu ikke afsluttede udgave af Kancelliets brevøger. Fremdeles udgav han (1883—90) „Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadet og Stændermødernes Historie i Christian 4.s Tid“ (i tre bind) og „Testamenter fra Danmarks Middelalder“ (1901). Det udgiverarbejde, hvortil hans navn først og fremmest er knyttet, er dog udsendelsen af det store værk „Reper-

torium diplomaticum regni Danici mediævalis“ (fortegnelse over Danmarks middelalderlige breve), der udkom i fire bind i årene 1894—1912. Dette værk, som Erslev udgav sammen med sine elever W. Christensen og Anna Hude, er uundværligt for studiet af Middelalderens historie her i Danmark og betegner i alle måder et uhyre fremskridt for dette; det giver (i mangel af et egentligt diplomarium) en udtømmende oversigt over hele brevstoffet fra Danmarks Middelalder, med udtog af de hidtil utrykte breve. Således har Erslev, der stedse har indpræntet betydningen af førstehåndstudiet af kilderne, også gjort en afgørende indsats i retning af at gøre disse lettere tilgængelige for forskeren. Det behøver næppe at tilføjes, at hans udgaver i alle måder fyldestgør de moderne krav, som han selv havde været med til at rejse, om nøjagtighed og pålidelighed ikke alene i tekstens gengivelse, men også i redegørelsen for dens proveniens.

Langt beskednere i omfang, men på sin vis ikke mindre vægtigt er den rent metodiske del af Erslevs forfatterskab, som dog først får sin rette betydning, når den ses på baggrund af hans banebrydende virksomhed som universitetslærer. Det er ret karakteristisk for Erslevs kritiske sans, at han på papiret først udformer sin kildekritiske metode i et opgør med sin egen gamle lærer, historikeren Caspar Paludan-Müller, hvem han iøvrigt med rette satte meget højt både som kritiker og som forfatter. I sine afhandlinger „Paludan-Müllers Theori om Sagnkritikens Methode“ og „Det stokholmske Blodbads Forhistorie“ (1891) tager han afstand fra Paludan-Müllers teori om modsætningen mellem sagn og mindesmærke og indskærper i steden derfor (under påvirkning af tysk historisk videnskab) *beretning* og *levning* som de to hovedkategorier af historiske kilder. Sin egen kritiske metode udformede han (1892) i „Grundsætninger for historisk Kildekritik“ med tilhørende øvelseshæfte for studerende, og hævdede den sejrrigt i det polemiske skrift „Hr. L. Lund og Professorerne“ (1895). Til denne gruppe af historiske hjælpemidler hører også hans lille bibliografiske oversigt over kilderne til Danmarks historie i Middelalderen (1892). — Erslevs „Grundsætninger“ er holdte i en knap, skematisk form; senere udarbejdede han en mere sammenhængende og læselig fremstilling af den historiske metode i skriftet „Historisk Teknik“ (1911), hvori han også gav en oversigt over historisk udgiverteknik og iøvrigt tog afstand fra sine yngre dages uforbeholdne tilslutning til tysk systematik i kildernes inddeling. — Erslevs kildekritiske metode har været af afgørende betydning, ikke alene for hans egentlige elever, men også langt ud over de professionelle historikeres lejr; ikke mindst er der grund til at fremhæve, at Axel Orlis banebrydende sagnhistoriske metode udformedes under frugtbar påvirkning fra de af Erslev hævdede principper for historisk granskning.

Medens de hidtil nævnte rent historisk-tekniske skrifter væsentlig er bestemte for videnskabens dyrkere, tager Erslevs ypperlige „Oversigt over Middelalderens Historie“ I—III (1891—95) noget videre sigt. Vel er også den nærmest skrevet som håndbog for de studerende ved universitetet, men ifølge bogens hele art er den ikke utilgængelig for enhver historisk interesseret, også udenfor de egentlige faglærdes kreds. I dette skrift, hvori Erslev overalt gør rede for de vigtigste forskeres hovedsynspunkter og for betydningen af deres indsats, har han givet en i sin art enestående og fortrinlig fremstilling af hovedlinjerne i den europæiske Middelalders statsforhold, samfundsudvikling, økonomi og åndsliv. På knap 400 sider er her i en kortfattet, klar og koncis form sammentrængt en sjælden rig historisk viden, og stoffet er så mesterligt grupperet, at denne bog, éngang tilegnet, hører til dem, hvis hovedindhold man aldrig glemmer. — En værdig efterfølger fik bogen senere (1910) i en tilsvarende oversigt over det 16. århundredes historie, i hvilken dog de ydre politiske tildragelser spiller en noget større rolle end i oversigten over Middelalderens historie. — I denne sammenhæng vil det også være rimeligt at nævne Erslevs fortræffelige skildring af den romerske kejsertids kultur („Verdenskulturen“, 2. bd., 1906), der vel ikke er nogen håndbog til brug ved undervisning, men dog naturligt hører sammen med hans oversigt over Middelalderens historie og ypperligt lader sig læse som indledning til denne.

Erslevs hele historiske forfattervirksomhed er præget af videnskabelig stringens. Han søger overalt til førstehåndskilderne, indprænter de sekundære kilders værdiløshed i forhold til hine og leder ved sine metodiske arbejder læseren ind på den rette vurdering af kilderne, ligesom han ved sine udgiverarbejder letter historikerne benyttelsen af dem. Han fortolker kilderne med indtrængende nøjagtighed og hævder altid, at de må forstås ud fra datidens, ikke ud fra nutidens forudsætninger. Hans egentlige styrke er den skarpt gennemførte, historisk-kritiske enkeltundersøgelse; men både i sine verdenshistoriske håndbøger og navnlig i sine sammenhængende skildringer af større afsnit af fædrelandets historie hæver han sig også til fortrinlige oversigter over udviklingen indenfor længere tidsrum og til træffende karakteristiker af personer og institutioner. Hans stil er kølig, klar og rammende; han forholder sig til stoffet med en mærkelig objektivitet, der dog ingenlunde gør hans skildring tør eller kedelig, men efterhånden fylder læseren med en tryk tillid til pålideligheden af hans fremstilling og vederhæftigheden af hans domme. Hvad man måske stundom kan savne i hans mønsterværdige, men lidenskabsløse prosa, er lidt digterisk flugt, lidt menneskelig varme i skildringen af de store bølger i folkenes skæbner.

Og dog er denne varme til stede, om end som regel i latent form. Ingen, som f. eks. har læst hans skildring af Erik af Pommerns hårdnakkede kamp for atter at bringe Sønderjylland ind under Danmarks krone, vil tvivle om, at den er båret af en understrøm af ægte national følelse. Men han lader aldrig denne følelse komme frem på overfladen, hvor den muligvis kunde forvirre og plumre den saglige videnskabelige objektivitet, der er hans kendemærke som historiker. I en tid og i et samfund, hvor lyrikken er sat i højsædet, er netop derfor hans nøgterne historiske indsats af så blivende værd ikke alene for historikerne af fag, men for hele det folk, som han tilhører, og for hvilket han har skrevet sine ypperste værker.

Jørgen Olrik.

III

Enhver der kender noget til Erslevs historiske Forfatterskab vil neppe have kunnet undgaa at lægge Mærke til det Drag af praktisk Interesse og praktisk Sans der gaar igennem det. Jeg tænker herved ikke alene paa at to af hans betydeligste Værker, Konge og Lensmand og Valdemarernes Storhedstid, overveiende handler om økonomiske Spørgsmaal, og at Behandlingen af disse vidner om levende Interesse og dyb Indtrængning. Jeg tænker nok saa meget paa noget saadant som f. Ex. Problemløsningen i Afhandlingen om Slesvigs Indlemmelse 1721. Den Maade hvorpaa der her gaas bag om den tidligere Problemstilling, saaledes at denne falder sammen i sig selv, faar En snarere til at tænke paa en dygtig Taktiker end paa en stor Theoretiker. Og det samme Træk genfinder jeg i Erslevs Lærervirksomhed — ikke saa meget i selve Lærebegavelsen, for den kan selv meget upraktiske Naturer have, som i Interessen for pædagogiske Opgaver og Evnen til at løse dem.

Det er da ogsaa paa dette sidste Omraade at Erslev først har faaet Leilighed til at vise sig som den eminente praktiske Begavelse han er. Derfor er der gjort Rede i et foregaaende Afsnit; jeg skal derfor blot nøies med at henvise til at Erslev havde en fremragende Andel i at det philologisk-historiske Laboratorium blev til Virkelighed. Stødet til dets Oprettelse udgik ganske vist fra andre; men i det Udvalg der nedsattes til at gennemføre Tanken var han den ledende, og det skyldtes fremfor alt hans Energi og Behændighed at den Modstand blev overvundet der fra forskellig Side var tilstede. I en Aarrække var han dernæst Laboratoriets Forstander og bragte dets Arbejde i den faste Gænge det siden har haft. Af lignende Art er Erslevs Forhold til den folkelige Universitetsundervisning. Den der

først slog til Lyd for dens Indførelse var Prof. Wilkens; men den der førte den ud i Livet, først som Sjælen i Udvalget til Sagens Forberedelse, dernæst som Formand for det Udvalg, der i de første Aar organiserede og ledede Undervisningen, det var Erslev. Den Opgave der her skulde løses var af sammensat Art; der skulde skabes Former for Samarbeidet med Foredragsforeninger, som var spredte over hele Landet, Foredragsholdere skulde engageres (eller Tilbud afvises, hvad sommetider var noget af det vanskeligste), deres Reiser skulde planlægges, og det økonomiske Grundlag for den hele Virksomhed, der hvilede dels paa en Statsbevilling, dels paa Foreningernes Bidrag, skulde lægges i et fast Leie. Til Belysning af Erslevs Evne til at behandle den Art Problemer skal jeg nævne en Enkelthed. Af Statsbevillingen kunde der, selv om der blev noget tilovers, intet overføres til næste Aar; der kunde derfor ikke dannes en Reserve. Det var imidlertid ganske nødvendigt for Udvalget at have en Reserve, idet Udgifterne var fluktuerende, og Statsbevillingen kun dækkede Gennemsnittet. Erslev klarede Sagen paa den simple Maade, at Foreningerne betalte en Afgift for de Grundrids, der tryktes for Bevillingen; en Del af denne Afgift — netop saa meget som var nødvendigt for at regulere Udgifterne — holdtes tilbage, medens Resten kom Foreningerne til Gode.

Erslevs administrative Evner maatte gøre sig gældende ogsaa i Universitetets daglige Arbejde. Universitetsstillinger besattes jo ud fra alle andre Hensyn end Ansøgerens praktiske Kvalifikationer, og det vil altid være en Undtagelse at finde fremragende Evner som Videnskabsmand forenede med udpræget praktisk Sans. Erslev kom derfor hurtig til at spille en betydningsfuld Rolle i Fakultetets Forhandlinger; i de senere Aar af hans Universitetsvirksomhed kan man uden Overdrivelse sige at han var Fakultetets selvskrevne Leder i alle praktiske Spørgsmaal. Som saadan havde han den overveiende Indflydelse paa den Reform af Skoleembedsexamen der indførtes 1901 og endnu danner Grundlaget for Examens Indretning. Med denne Position i Fakultetet var det en Selvfølge at Erslev tidlig indvalgtes i Konsistorium, Universitetets egentlige administrative Organ. Her deltog han fremfor alt virksomt i det Reformarbejde der foregik i Tiden omkring Aarhundredskiftet. I den nye Forfatning for Universitetet, der traadte i Kraft 1902, og hvis ledende Tanker gaar igen i Forfatningen af 1921, har han en væsentlig Andel, og ligeledes medvirkede han ivrigt ved Tilveiebringelsen af Lønningsforslaget for Universitetet af 1907; dog var han her desværre ikke i Stand til at faa de Principper gennemført som han ansaa for de rette.

Den fulde Anvendelse for sine administrative Evner fik Erslev dog først da han i 1909 indtraadte i Carlsbergfondets Direktion. Inden jeg gaar over

til nærmere at omtale hans Stilling her, skal jeg lige nævne en lille karakteristisk Episode. Da Erslevs Fader, Boghandleren Jacob Erslev, døde i 1902, var hans Broder, der skulde overtage Forretningen efter Faderen, endnu for ung. Erslev udtog da Borgerskab som Boghandler og styrede Forlaget i nogle Aar, inden det overgik til Broderen. Det er en Bedrift som de færreste Professorer gør ham efter.

Carlsbergfondets Direktion bestaar af fem Medlemmer, valgte af Videnskaberne Selskab blandt dettes Medlemmer. Dens Opgave er en dobbelt. Dels skal den forvalte Fondets Indtægter i Overensstemmelse med Forskrifterne for deres Anvendelse. Hovedsagen er her Fordelingen af de betydelige Summer Fondet aarlig raader over til Støtte for dansk Videnskab og danske Videnskabsmænd. Men dernæst er Fondet Eier af begge Carlsberg Bryggerierne, og dets Direktion er Bryggerierne Overbestyrelse. Medens man neppe kunde sammensætte en Komité til det første af disse Formaal paa en bedre og mere betryggende Maade end skeet er, er det en Anomali at fem Videnskabsmænd, ved hvis Valg der nødvendig maa tages Hensyn til at faa videnskabelig Kundskab repræsenteret i det videst mulige Omfang, skal staa i Spidsen for et stort industrielt Foretagende; og Carlsberg er for Øieblikket Europas, ja maaske Verdens største Bryggeri. Men hertil kommer endda særlige Forhold, der gør Opgaven yderligere vanskelig. Fondet eier begge Bryggerier, Gamle Carlsberg og Ny Carlsberg. Deres Drift er nu slaaget sammen; men Indtægten af Ny Carlsberg tilfalder ikke Carlsbergfondet, men dels Ny Carlsbergfondet, dels (indtil en vis Frist) den Carl Jacobsenske Descendens. Forholdet mellem disse Faktorer — Bryggerierne, de to Fond og Descendensen — er i Følge Sagens Natur indviklet, og giver atter og atter Anledning til regnskabsmæssige Problemer, hvis Løsning kræver baade betydelig Sagkundskab og praktisk Takt. Hertil kommer saa det Samarbejde med Aktieselskabet De forenede Bryggerier der etableredes for en Snes Aar siden, og som hviler paa det eiendommelige Grundlag, at de to Forretninger drives selvstændig og konkurrerer med hinanden, samtidig med at de er henvist til den intimeste Samvirken og paa mangfoldige Omraader afhængige af hinandens Velvillie.

Forholdene var vanskelige dengang Erslev traadte ind i Carlsbergfondets Direktion. Dennes største administrative Kraft, Edv. Holm, var kørt træt og havde veget Pladsen, bl. a. under Hensyn til at Erslev kunde komme til. Bryggerierne havde for faa Aar siden lidt et frygteligt Tab ved Kühles Død, og det var endnu ikke lykkedes at finde nogen fyldestgørende Erstatning. Forholdet til De forenede Bryggerier var slet, de to Parter der skulde virke sammen konkurrerede heftigt og ikke altid med de fineste Midler, og der var idelige Rivninger og Skænderier. Carlsbergs Salg havde i en Aar-

række været utilfredsstillende; Bryggeriet var kommet noget tilbage i rent teknisk Henseende og hemmedes stærkt af sit spredte og tilfældige Anlæg. Dette var en naturlig Følge af de historiske Forhold, men det medførte en kostbarere Drift og krævede en omhyggelig Planlægning af den Reorganisation der var nødvendig. En Lykke var det under disse Forhold at Direktionen havde besluttet sig, trods store Betænkeligheder, til at samle det Hele under Carl Jacobsen som ene Leder. Han besad, foruden sine andre fremragende Egenskaber, ubestridelig Kyndighed som Brygger og Forretningsdygtighed; men han var vanskelig at arbejde sammen med, utilbøielig til at underordne sig Direktionen, og stærkt optaget af sine Mæcenatsinteresser, der krævede fri Raadighed over store Midler og derfor gjorde ham mindre redbon til at binde mange Penge i Nyanlæg paa Bryggerierne.

Erslev fik strax ved sin Indtræden i Direktionen den særlige Opgave at være dens Tillidsmand i Forholdet til Bryggerierne, medens S. M. Jørgensen beholdt sin Stilling som Holms Efterfølger paa Formandspladsen. Det var utvivlsomt af stor Betydning at Erslev saaledes i fire Aar, indtil Jørgensens Død i 1913, uden at være tynget af det omfattende og trættende Formandsarbejde, kunde ofre næsten al den Kraft og Tid hans Embedsgerning levned ham paa Bryggeriernes Forhold. Det lykkedes ham her først og fremmest at vinde Carl Jacobsens Tillid og Venskab, saaledes at Samarbejdet mellem ham og Direktionen, trods uundgaaelige Sammenstød, som Helhed blev harmonisk og frugtbart. Under disse Forhold og med Støtte af Jacobsens udmærkede Medarbejder, daværende Underdirektør, nu Direktør Poulsen, gennemførtes den allerede 1906 indledede Concentration af Driften; Carlsbergs Salg gik stærkt fremad, samtidig med at Produktionen blev billigere, og Overskuddet steg. Der arbejdedes maaltidst paa at forbedre Forholdet til de forenede Bryggerier, og med Held: den usunde Konkurrence bragtes til Ophør, uden at den sunde Rivaliseren lammedes, og de Uenigheder der ikke var til at undgaa udjævnedes gennem et forstaaende Samarbejde mellem Direktionen og de forenede Bryggeriers Bestyrelse. — Det er klarligvis ikke Meningen at tillægge Erslev alene Æren for dette Resultat. Bryggeriernes daglige Drift, de tekniske Forbedringer o. s. v. laa og ligger vel forvaret i andre Hænder, og ogsaa ellers har mange Faktorer maattet samvirke for at naa hvad der naaedes. Men det kan med Sandhed siges, og erkendes fuldt ud af alle der er inde i Forholdene, at uden Erslevs kloge og energiske, midtpunktsamlende Arbejde var Resultatet aldrig blevet naaet.

Da Erslev i 1913 valgtes til Direktionens Formand, var saaledes alting lagt til Rette for en rolig og sund Udvikling af Forholdene. De Personskifter der var en Følge af Carl Jacobsens Død faa Maaneder efter gjorde

ikke nogen Forandring heri. Der er i den sidste halve Snes Aar blevet fortsat i samme Spor og med stadig stigende Fremgang for Bryggerierne, og dermed for Vilkaarene for dansk Videnskabelighed.

Ogsaa indenfor selve Fondet har Erslevs Virksomhed sat sig dybe Spor. I en kort Overgangstid fungerede han som dets Kvæstor; dette førte til en fuldstændig og højst fornøden Omordning af Fondets Regnskabsvæsen. Endnu vigtigere er, at han brød med den Praxis at bruge hele det frie Overskud fra Bryggerierne Aar for Aar til videnskabelige Understøttelser. Dette var ganske vist foreskrevet i Fundatsen; men det medførte, da Udbyttet svingede stærkt, en uheldig Uligelighed i Direktionens Behandling af Ansøgningerne i de forskellige Aar. Erslev fik i Stedet indført en fast Raadighedssum for Afdelingerne, og i Forbindelse dermed en stærkere Kapitalopsparing, der af sig selv vilde føre til at Raadighedssummen kunde forhøies. Den endelige Udformning fik denne Reform ved den store Fundats- og Statutændring af 1916, der har stillet hele Fondets Økonomi paa en sikker Grund; den er helt og holdent Erslevs Værk.¹⁾

Een Ting har ifølge Sagens Natur tynget paa ham og hans Medarbejderes Sind, mere og mere alt som Aarene led og Alderen nærmede sig: Tanken om hvorledes det skulde gaa naar han engang faldt fra. Saa vanskelige som Forholdene er blevne i vore Dage, maatte Anomalien i Carlsbergfondets Stilling træde stedse grellere frem, og ingen kunde være blind for at den Forening af videnskabelig Evne og praktisk Dygtighed som fandtes hos Erslev var et Unicum, noget man ikke kunde regne med at faa igen i en overskuelig Fremtid. Men selv her er det, saa at sige i de sidste Dage, lykkedes Erslev trods store Vanskeligheder at finde en Løsning der gør det muligt at se Fremtiden imøde med større Tillid. Der er gennemført en Ordning hvorved der til Direktionens Styrelse af Bryggerierne er knyttet forretningskyndig Hjælp i et saadant Omfang og en saa fast Stilling, at et Personskifte, være sig i Direktionen eller ved Bryggerierne, kan haabes ikke at faa katastrofal Betydning. Og dette er opnaaet saa betids, at Samarbejdet mellem Direktionen, Bryggerierne og de Forretningskyndige vil kunne indledes og befæstes under Erslevs Ledelse og med fuld Udnyttelse af hans enestaaende Erfaring.

Indenfor det Tidsrum der i det Foregaaende er behandlet falder Erslevs Overgang fra Universitetet til Rigsarchivet. I Stedet for at være Medlem af en Korporation, sideordnet med mange andre og henvist til Sam-

¹⁾ Nogle faa Tal kan oplyse hvad for Summer det her dreier sig om. I Aarene 1910—16, efter at Afdelingernes Raadighedssum var fixeret, var den omkring 350,000 Kr. aarlig; nu er den steget til ca. 700,000 Kr. Samtidig er Fondets Formue, bortset fra Bryggerierne, voxet fra 7,1 Mill. i 1910 til ca. 15,4 Mill. i 1922.

arbejde med dem, blev han nu ene Chef for en stor Institution. Hans Virksomhed i denne Egenskab ligger udenfor det Omraade jeg har Kompetence til at udtale mig om. Fra andre veed jeg at han har bragt Arbejdet paa Archivet i en fast og rolig Gænge, og har indledet og delvis gennemført vigtige Ordningsarbejder. I den allersidste Tid har han faaet en Opgave der maa ligge fortrinligt for hans Evner, i Forhandlingerne med tyske Archivarer om Fordelingen af Archivalier i Anledning af Genforeningen. Det kan sikkert forventes at han vil føre dem til en udmærket Løsning.

Praktisk Dygtighed er en Egenskab som det er vanskeligt at give et Begreb om gennem en kortfattet Fremstilling. Man kan pege paa Resultater, men ikke vise, at de skyldes den hvem man tillægger dem; og man kan tage Munden fuld af rosende Ord, men ikke belægge dem med Exemppler som nogen kan forstaa der ikke selv har oplevet dem. Hvad man kan gøre er i det Høieste at give en Charakteristik af de Egenskaber der betinger Storheden hos en Handlingens Mand. Som Erslevs mangeaarige Medarbejder — der er kun ganske faa Felter af hans Virksomhed som den ovenfor er skizzeret hvor jeg ikke har fulgt ham paa nært Hold — skal jeg prøve paa at gøre det her.

Hvad jeg først vilde fremhæve er Forretningskyndigheden. Det er karakteristisk at da Erslev blev sat til at arbejde med Bryggerierne, begyndte han bl. a med at sætte sig ind i Bogholderi; jeg vilde tro at hans Regnskabskyndighed nu kan staa Maal med de fleste Fagmænds. Ogsaa hans praktiske økonomiske Sans kan sikkert, paa det Omraade hvor den gør sig gældende, taale Sammenligning selv med skolede og dygtige Forretningsmænds. — Forretningskyndigheden beror i sidste Instans paa den Samvittighedsfuldhed hvormed Erslev behandler enhver Sag han faar at gøre med. Han møder aldrig op til en Forhandling uden at være tilbunds forberedt. Især har han en indgroet Utilbøielighed til at nøies med et almindeligt Skøn eller til at stole paa sin Hukommelse (der heller ikke er hans Force). Hvor han paa nogen Maade kan, dør underbygger han sin Opfattelse med Tal, som han tumler med med Forkærlighed og Færdighed. Alt dette giver ham en overordentlig Fasthed i enhver Forhandling om rene Forretningssspørgsmaal. — Men hertil kommer saa, hvad der vel er det mest afgørende: hans alt overveiende Sans og Interesse for Realiteter. Han har den Grad af Respekt for Formen der er fornøden for en Mand i hans Stilling. han forsynder sig ikke selv mod den, og han har klart Blik for andres Formfeil; men det Formelle interesserer ham grumme lidt, han skyder det hurtigst muligt til Side for at komme til det Reelle. Han er mindst af alt Bureaukrat. I selve hans Behandling af Realiteter er maaskee det

mærkeligste Foreningen af Omhu for Enkeltheder med Sans for Helheden, for de store Linier. Han er derfor en ypperlig Forhandler, istand til at slaa af paa det Uvæsentlige for at opnaa det Væsentlige; men han gaar sjeldent og nødig ud af en Forhandling uden at have smaa Seire at notere paa underordnede Punkter. — Sansen for Realiteter bunder ikke alene i det Intellektuelle; den er tillige en Charakteregenskab. Naar Erslev interesserer sig for Sagen er det først og fremmest fordi han ikke interesserer sig for sig selv. Han er fri saavel for Forfængelighed som for Ømfindtlighed; hans Interesse er, at det han har erkendt som det Rette føres igennem for dets egen Skyld. Han er derfor de Institutioners Tjener han er knyttet til, i Ordets fuldeste og bedste Betydning. — Føier man til alt dette en stor Selvbeherskelse, en udpræget rolig og fredsommelig Façon, der dækker over urokkelig Fasthed i det Centrale: saa vil man maaskee forstaa at der her er Tale om en sjelden Kraft, der nu har virket i en Aarrække paa en Plads den var som skabt til at udfylde — virket stiltfærdigt, uden Glans eller Gny, men dybt og varigt, til Gavn først og fremmest for de Institutioner der har taget den i sin Tjeneste, men derigennem ogsaa for vort hele Samfund.

Erslev fylder nu de 70, og for sin egen Skyld kunde han rolig lægge sig til Hvile paa sit Dagværk og nyde et Otium saa fortjent som nogens. Heldigvis behøver han det ikke, og har neppe heller nogen Trang til at gøre det; hans Kraft er endnu usvækket, hans Intelligens saa klar og hurtig som nogensinde. Og vi andre maa for vor egen Skyld haabe og ønske at vi endnu længe maa beholde ham imellem os, aarvaagen og virksom, raadende og ledende, uden Forfængelighed og uden Egennytte, kun betænkt paa at tjene det Heles Vel.

A. B. Drachmann.

